REVISTA ISTORICĂ

Anul al XI-lea, N-le 4-6. April-Iunie 1925.

DĂRI DE SAMĂ DOCUMENTE ȘI NOTIȚE

PUBLICATE

DE

N. IORGA

CU CONCURSUL
MAI MULTOR SPECIALIȘTI.

SUMARIUL:

Sever Zotta: Știri despre Costinești.
Victor Motogna: Domnia întâiu a lui Ștefan Tomșa după izvoarele ungurești.
Ioan C. Filitti: Despre schitul Găvanele (Buzău).
Victor Motogna: Încă odată „Un călător în Moldova, la 1587".
T. G. Bulat: Documente privitoare la Bucovina.
Documente de *N. Iorga și alții*.
N. Iorga: Dări de samă.
„ „ și *Eugenia Sachelarie*: Cronică.

1925

TIPOGRAFIA „DATINA ROMÂNEASCĂ", VĂLENII-DE-MUNTE (PRAHOVA)

PREȚUL 15 LEI

www.dacoromanica.ro

Anul al XI-lea, n-le 4-6. April-Iunie 1925.

REVISTA ISTORICĂ

— DĂRI DE SAMĂ, DOCUMENTE ŞI NOTIŢE —

PUBLICATĂ de N. IORGA, CU CONCURSUL MAI MULTOR SPECIALIŞTI

Ştiri despre Costineşti

Genealogia şi istoria uneia dintre cele mai interesante familii moldoveneşti, prin origine, cultură şi rol politic, cea a Costineştilor, nu este până acum scrisă, de şi, sau, mai curînd, pentru că s'a adunat de către V. A. Urechiă [1] un bogat material desordonat şi une ori greşit interpretat, care-ţi iea farmecul descoperirii, fără să-ţi lese darul lămuririi. S'ar putea crede că n'a mai rămas nimic nou de găsit. Totuşi cu timpul iese date noi la iveală, şi dintre ele fac parte şi următoarele comunicări:

1) **Indigenatul polon al Costineştilor.**

In „Volumina Legum" al dietei polone (III, p. 461) se află următoarea însemnare: „dieta Varşoviei 1638, Vladislav al IV-lea. Indigenatul lui Costin. 129. Avînd în vedere meritele însemnate ale bine-născutului Costin Iandul Moldoveanul („Kostera Ianduly Woloszyna"), cîştigate de multe ori faţă de Noi şi Republică în diferite expediţiuni, îl primim dimpreună cu fiii lui Alexandru, Miron şi Potomir ca indigeni ai Statelor Republicei „modo nobilis et Reipublicae iuramentum praestent fidelitatis".

Ca nobili poloni Costineştii aveau fireşte şi un **blason**; şi acesta este cunoscut precum urmează:

2) **Blasonul Costineştilor.**

Până acum se credea că blasonul Costineştilor represintă două săbii încrucişate cu cîte o cruce la vîrfuri [2]. Acesta este însă blasonul **Movileştilor** [3], iar cel al Costineştilor este astfel descris într'o publicaţie polonă:

[1] 2 vol. cu total 1453 pp.

[2] Urechiă, *Miron Costin*, I, spiţa Costineştilor.

[3] V. stema Mitropolitului Petru Movilă pe portretul lui din Mănăstirea Sucevita, reprodus în D. Dan, *Mănăstirea Sucevita*, p. 80. Cf. Uruski, *Rodzina*, Varşovia, 1904, V. p. 364, din *Metricile Coroanei*.

www.dacoromanica.ro

„**Iankula** (în vol. Legum greşit („mylnie") **Iandula)** Constanty Voevod şi Hatman al oştilor moldoveneşti a obţinut cu fiii lui Alexandru şi Protominor **(sic)**, în urma propunerii Hatmanului Koniecpolski, indigenatul şi întărirea blasonului, **în cîmp albastru un înger îmbrăcat în armură cavalerească şi ţinînd o spadă. Deasupra colfului, în coroană, o mînă înarmată cu o spadă.**"

„Miron a primit în arendă, după moartea tatălui său Constantin, în 1650 moşia Novosiilca-Nova din Starostia de Bar."

Ambele date, atît de importante, indigenatul şi blasonul, mi-au fost comunicate de d. V. Grigorcea, consilier de legaţie, care în timpul războiului fusese mobilisat la Liov, unde le-a găsit în Biblioteca Universităţii.

3) **Numele de botez al lui Costin Hatmanul.**

In publicaţiile noastre este obişnuit a i se dă numele **Alexandru** şi deci s'ar putea crede că Iandul este o copiare greşită, în loc de **Sandul.** Nouă nu ni este însă cunoscut decît un singur text, din nefericire necontrolabil[1] şi cu dată nesigură, cel din Urechiă, o. c., I, p. 217, în care Simion Movilă „întăreşte lui Alex. Costin Post. satul Cioriceştii cu case şi vii din jud. Fălciiu". Acel Alexandru Costin însă, care apare în **Letopiseţe,** I, p. 324 pentru întăiaşi dată, fără boierie, în 1653, cînd nu mai trăia Hatmanul, este, evident **fiul lui,** care în 1661 este şi el Postelnic **(ibid.,** p. 373), precum a fost şi tată-său în 1626 **(ibid.,** p. 289) întîiu vtori, apoi vel. Miron nu zice niciodată cînd scrie de tată-său decît **Costin** Postelnicul sau Hatmanul, iar el însuşi nu iscăleşte decît Costin.

Pe de altă parte nici pentru numele **Ioan** (Iancul, cum citeşte Uruski), n'avem niciun izvor serios, ci numai o traducere polonă a unei copii româneşti din 1819, a unei împărţeli între Costineşti din 7250 (1741-42) **care nu corespunde cu textul românesc.** In acestea citim „Miron Logofătul ce s'au tras din tatăl său Costin Hatmanul", iar în cel polon „Mironie Logofecie ktore mieé prowina po oycu sw[o]ym **Iwonie** Kostynie Hatmanike". Se pare deci că numele Iwonie a fost adaus în mod intenţionat, întru cît documentul avea probabil să servească dina-

[1] Citaţia: *Min. de Just.*, Tom. I, Anaforale pe 1839, no. 25. Nu s'a putut găsi dosarul la Arh. Stat. din Iaşi.

www.dacoromanica.ro

intea unor instanţe neromăneşti, care nu puteau să înţeleagă lipsa unui nume patronimic.

Care era deci numele de botez adevărat al lui Costin Hatmanul, Alexandru, sau Ioan?

Experienţa[1] şi modul menţionării lui de către fiul său ne face să ne îndoim dacă a avut un alt nume decît cel de botez **Constantin**, prescurtat **Costin.** De altfel şi **frate-său** nu se chiamă decît **Dumitru** Postelnicul[2]. Totuşi un indiciu în favoarea numelui Ioan ar fi că unul dintre fiii lui se chema Iancu şi un fiu al lui Miron, Ioan, după bunic, cum era obiceiul. Dar poate Costin a luat numele acesta abia **în Polonia**, unde nu putea să se presinte înnaintea dietei cu un singur nume.

Chestia rămîne deci după părerea noastră nelămurită pănă la noi cercetări.

4) **Cu cine a fost căsătorit Costin Hatmanul?**

Nu numai de către Urechiă se face o confusie extraordinară cu o mică spiţă[3] în care se dă o Safta, fiica lui Miron Sulger, drept soţie a lui Costin Postelnicul, bunicul (!) lui Miron[4], ci chiar un autor modern polon, Boniecki[5], scrie: „n'a fost căsătorit cu Elisaveta Barnovschi, sora Hospodarului Miron", ceia ce nu este exact. Elisaveta (Safta) n'a fost **sora**, ci **nepoata** lui Barnovschi, precum reiese din testamentul lui: „**Coconilor nepoatei noastre, Saftei, jupănesei lui Costin**" (eexecutorul testamentului, dimpreună cu cumnatul lui Miron, soţul Sîrbcăi, Gavrilaş Matiaş Vornicul)[6]. Ea a fost fiica lui Ionaşco Scoarţeş Comisul, precum reiese din următorul text original din 7139 (1630), Sept. 29: „**Adecă eu Costin Postelnicul şi giupăneasa mea Safta, fata lui Ionaşco Coarţeş Comisul**", etc. Documentul are şi pecetea lui Costin, însă cu însemnarea: „**neştiind a scrie dumnealui Postelnicul Costin,** după învăţătura dumisale am scris eu numele du-

[1] Urechiă, *l. c.*, II, p. 535.

[2] V. casul lui Cantemir în revista aceasta, I.

[3] Urechiă, *o. c.*, I, p. 97. In sprijinul acestei propuneri vine şi modul cum e menţionat Miron într'un document slavon din 1596, Maiu 30: „vera pana Mirona Costinovici" *(ibid.*, p. 287).

[4] *Ibid.*

[5] *Herbarz Polski*, com. de d. Grigorcea.

[6] *Arh. ist.*, I[2], p. 189 şi *Arh. geneal.*, I, p. 35.

www.dacoromanica.ro

misale, Ştefan biv. logf."[1]. Iscălitura frumoasă din 7148 (1640), Martie 8, şi ea cu pecete[2], .nu este deci originală.

5) **Cîţi copiii a avut Costin Hatmanul?**

Diploma de indigenat enumeră numai trei: **Alexandru,** care se pare a fost cel mai mare, născut cel mai tîrziu în 1623, întru cît Vasile Lupu a putut să-l însărcineze în 1653 cu misiunea serioasă de a chema pe Marele Logofăt Gheorghe Ştefan, cînd a descoperit complotul acestuia[3], **Miron** şi **Potomir,** nume absolut necunoscut în Moldova, care pare a da dreptate lui Cantemir, cînd pretinde că Costineştii sînt de origine sîrbească[4].

Costin Hatmanul a avut însă încă şapte copii: **Iancu, Vasilachi, Velişco, Marghita, Sîrbca, Todosiica şi Elena**[5].

6) **Portretul lui Costin Hatmanul?**

Tot d. Grigorcea îmi face cunoscut că în museul **Lodzinski** din Liov a văzut un portret represintînd pe un nobil cu barbă (Polonii nobili nu purtau barbă) într'un costum asămănător cu cel al boierilor noştri, avînd şi un **blason,** după obiceiul vremii, cu **aceleaşi embleme** ca acel al Costineştilor. Poate să fie portretul lui Costin Hatmanul sau al lui Miron. Cercetări se indică.

7) **Inscripţii costineşti.**

Pe o carte veche foastă în proprietatea familiei Costtin din Bucovina, descendentă din cronicarul Miron, se aflau următoarele inscripţii, azi păstrate numai în copie germană de către d. locotenent-colonel Miron Costin, proprietarul moşiei **Şipeniţi, numită pe hărţi vechi şi Mironaşco**[6].

Miron[7], fiul lui Ioan Costin Mironovici Hatman, † 7260.

---

[1] T. Pamfil, în revista *Miron Costin,* III, pp. 50-52.

[2] Urechiă, *o. c.,* I, p. 295.

[3] *Letopiseţe,* I, 324.

[4] *Descriptio Moldaviae,* şi *Vita Constantini Cantemyrii.*

[5] Ghibănescu, *Doc. Basarabene,* 1922, p. 18. Marghita, numită după soţia lui Simion Movilă, Sîrbca după sora lui Miron Barnovschi, Todosica după cealaltă soră, Nicoriţoaia, iar Elena după mama lui Barnovschi, călugăriţa Elisaveta?

[6] Arh. Stat. Iaşi.

[7] Mutenco, căs. cu Casandra Cuza Comisoaia (spiţa de Urechiă).

www.dacoromanica.ro

Paraschiva, n. 1794.

Miron Costin[1], părintele nostru, † 7260 (1571), Dec. 30, la 11 ceasuri.

Unchiul mieu, fratele mamei mele, Ioan Luiozi (?) (Loiz?), † 7262 (1754), Maiu.

Cînd s'a întunecat soarele, 1793, Mart 25.

Maria[2], fiica lui Miron Costin al doilea, † 7263, Maiu.

Niculai Costin[3], fiul lui Ioan Costin † 7254 (1475), Dec.

Mama mea Ileana şi frate-mieu Manuil, † 1767, Mart 20.

Dumitrachi Costin[4], † 6 Sept. 1284, 8 ceasuri dimineaţa.

Să se ştie în care şi-au adunat Turcii rîşniţe şi au aruncat lopeţi scînduri, stîlpi din garduri şi căldări, 7262 (1754), Febr. 1.

Cartea aceasta am cumpărat-o de la unchiul mieu.

8) **Inscripţii de pe mormintele Costineştilor din Şipeniţi:**

Note dintr'un raport către divisia a 8-ta, Cernăuţi, 1919.

Dimitrie Costin, † 20 Sept.[5], 1824.

Ecaterina Costin, fiica lui Neculai Costin[6], † 13 Febr. 1858.

Catinca Costin[7] † 6 Aug. 1848.

Gheorghie Costin[8], n. 25... 1815 † Apr.. 1868.

Alexandru Costin[9], n. 1866, † 1866.

9) **Ultimii Costineşti** sînt în Bucovina locotenent-colonelul Miron, cunoscut prin strălucitul raid la Metz (100 km. pe zi) şi fiica d-sale Misia. Ar fi însă interesant de ştiut dacă din ceilalţi cinci fii ai Hatmanului au rămas descendenţi. Alexandru a avut un fiu Dumitraşco şi o fică Mariuţa[10]. Un **Gheorghiţă Costin Vor-**

---

[1] Acelaşi.

[2] Necunoscută spiţă.

[3] E Brănişteanul, tatăl Casandrei Cantacuzino-Deleanu, Victoriei, I°, Strătulat, II°, Matei Hurmuzaki, Mariei Luca Stolniceasa şi a Saftei Toma Log. Creţulescu.

[4] Fiul lui Manoli, nepotul lui Miron al V-lea.

[5] V. ms. 6 Sept. Probabil a murit în $^{6}/_{18}$ şi a fost *înmormîntat* în $^{8}/_{20}$ Sept.

[6] Fiul lui Dimitrie.

[7] Sotia I-a lui Dimitrie, n. Calmuţchi.

[8] Fiul lui Dimitrie şi tatăl locotenent-colonelului Miron.

[9] Un copil al lui Gheorghe (din fam.).

[10] Acad. Rom., „Scrisori vechi" (1565-1724), cercetate 1901 şi Urechiă, *o. c.*, I, p. 83.

www.dacoromanica.ro

nic a fost rînduit în 7235 (1726-7) de Mihai Racoviţă Voevod să hotărnicească Oprişeştii-de-sus (**Tecuciu**)[1]. El aparţinea probabil familiei cronicarului, originară din judeţul **Putna**, învecinată cu cel al Tecuciului. De aceia a fost Miron Costin staroste de **Focşani**, iar la „**Tecuciu** au ieşit Costin Postelnicul de la **Putna**" înnaintea lui Alexandru Iliaş (April 1633), cînd a fost mazilit[2].

Din fratele lui Costin Hatmanul, **Dumitru**, Postelnic şi pîrcălab[3], au rămas descendenţi, poate pănă în zilele noastre, de cari ne vom ocupa cu alt prilej.

Sever Zotta.

Domnia întăiu a lui Ştefan Tomşa după izvoarele ungureşti.

Catastrofa Movileştilor, întîmplată în deceniul al doilea al veacului a XVII-lea, înseamnă sfîrşitul neatîrnării Moldovei şi apunerea celor din urmă raze ale gloriei moştenite de la Ştefan-cel-Mare. De acum se începe şi aici, ca şi dincolo de Milcov, o epocă de grea umilinţă, cînd stăpînitorii sînt trimişi de-a dreptul din Constantinopol. Lupte lăuntrice şi amestecul tuturor vecinilor caracterisează frămîntările acestor vremi tulburi. Tocmai de aceia munca istoricului, care vrea să vadă limpede în labirintul evenimentelor, este grea, de şi izvoarele sînt mai numeroase decît în epocile anterioare. D. Iorga, întrebuinţînd cu pătrunderea-i cunoscută toate izvoarele tipărite şi inedite, ni-a dat istoria complectă a nenorocirii Elisavetei lui Ieremia-Vodă şi a stingerii neamului Movileştilor în timpul celei dintăiu Domnii a lui Ştefan IX Tomşa[4].

Nouă, cercetătorilor cu puteri modeste cari venim după d-sa, nu ni-a rămas alta decît să adîncim brazda şi să întregim datele de amănunt.

Iată de ce scriitorul acestor rînduri crede a face o muncă folositoare revisuind documentele ungureşti, care n'au fost necunoscute marelui istoric, dar din causa necunoaşterii limbii nu s'a

---

[1] Arh. Stat. Iaşi, Tr. 280, op. 317, Dos. 57. t. 56-58.
[2] *Letopiseţe* I, 294.
[3] Com. de d. N. Docan.
[4] In *Analele Acad. Rom.*, Mem. Secţ. Ist. an. 1919-20.

www.dacoromanica.ro

scos din ele tot ce ni pot da pentru elucidarea evenimentelor ce ne preocupă.

Este vorba de o samă de scrisori ungureşti schimbate de Gabriel Bethlen, Voevodul Ardealului, cu Moldovenii şi Turcii, care au fost publicate în trei colecţii: 1) „Török Magyarkori Emlékek" (v. I), 2) „Bethlen Gabor fejedelem kiadatlan politikai levele" şi 3) „Bethlen Gâbor fejedelem levelezése".

Vom alege pe acelea care se referă la istoria Moldovei în anii 1615 şi 1616 şi le vom da, ca anexă, în traducere românească.

Şi acum să vedem ce descoperim nou în aceste scrisori. In Novembre 1611 Turcii numiră Domn al Moldovei pe Ştefan Tomşa, dinnaintea căruia Constantin Movilă, Voevodul de până acì, se refugiè în cetatea Hotinului. Cînd în vara anului 1612 veni Hatmanul polon Zolkiewski să răsbune jignirea drepturilor patriei sale prin înlăturarea lui Constantin, fu zdrobit, în 19 Iulie, la Cornul-lui-Sas de Tomşa, ajutat de Turci, Tatari şi de foştii căpitani ai lui Mihai Viteazul, iar nenorocitul Constantin, ajuns rob al Tatarilor, îşi află moartea trecînd peste Nistru[1].

Ştefan Tomşa rămase Domn al Moldovei şi duşman neîmpăcat al Poloniei, unde era Elisaveta lui Ieremia-Vodă, uneltind zi şi noapte ca să poată cîştiga tronul pentru al doilea fiu al ei, Alexandru.

Tomşa, soldat învechit în războaie, avea o fire aspră, pe care vremea şi împrejurările o prefăcură în cruzime sălbatică. Temîndu-şi Domnia de boierii cari numai de frică recunoşteau dreptul la tron al celui trimis de Turci, Tomşa ucise pe fruntaşii stăpînirii anterioare; tăiè apoi în cîteva rînduri şi pe cei ridicaţi de el la boierie. Auzind de uneltirile Doamnei Elisaveta, el credea că va înlătura primejdia ucizînd pe cei despre cari presupunea că sînt aderenţi ai Movileştilor. Ştia că Turcii sînt duşmani ai Polonilor tocmai pentru Moldova; că Tatarii ascultă de poruncile Inaltei Porţi. El se încredea şi în Gabriel Bethlen, care stăpînia în Ardeal din 1613. Acesta însă, cîrmuitor înţelept şi diplomat isteţ, nu iubia pe Tomşa pentru cruzimea-i fără samăn şi lucra împotriva lui la Turci, de cîte ori i se da prilejul. Mai mult

[1] Pentru lucrurile cunoscute: N. Iorga, *Istoria armatei;* v. şi *Socoielile Braşovului* şi *Doamna lui Ieremia-Vodă (Analele Acad. Rom.*, 1919-1920). Cf. şi introducerea la vol. IV din *Studii şi doc.*

www.dacoromanica.ro

trăgea în cumpănă însă nemulţămirea boierilor, din care izbucni furtuna, fatală pentru bătrînul tiran.

Vitejia şi experienţa de vechiu soldat îi deteră lui Tomşa putinţa să se menţină încă un an de zile ca stăpînitor, cel puţin cu numele, pănă ce, în sfîrşit, fu mazilit de Turci.

In Septembre 1615 boierii, împinşi de desnădejde, prinseră armele în contra lui Tomşa. Dar Vodă ştiu să cîştige de partea sa pe darabanii unguri, cari erau pe calea să-l părăsească. Cînd chemă la arme pentru leafă bună pe tîrgoveţii şi oamenii fără căpătîiu din Iaşi, glasul lui fu ascultat. La aceştia se alăturară şi cîteva steaguri de călăreţi din Ţara-de-jos, veniţi ca să fie trecuţi în obişnuita revistă de Domn. Cu armata alcătuită din aceste elemente Tomşa bătu straşnic pe răsculaţi la „fîntîna lui Păcurar", aproape de Iaşi. Cei prinşi fură ajunşi de sfîrşitul inevitabil, iar cei fugiţi în Polonia plătiră îndrăzneala cu chinuirea şi uciderea înfiorătoare a femeilor şi copiilor nevinovaţi [1].

In luna lui Octombre 1615 se produse o năvălire a Tatarilor în Polonia, adeverită de documentele reproduse. Bethlen scrie, la 11 Octombre, lui Gheorghe Thurzo [2] că Sultanul a dat poruncă Tatarilor să pornească asupra Ardealului, fiindcă Turcii voiau să cuprindă unele cetăţi de hotar. Tomşa însă, ca să prevină un atac al Polonilor aţîţaţi de Doamna Elisaveta şi de boierii refugiaţi, cu daruri şi momeli, înduplecă pe Hanul să-şi arunce cetele prădalnice asupra Poloniei. In ziua cînd se datează scrisoarea se ştia că Tatarii s'au întors cu prăzi bogate şi robi numeroşi şi poate ajunseseră acasă.

Socotelile lui Tomşa însă au dat greş. Polonii au adunat o armată împotriva Tatarilor, care, ca de obiceiu, era gata de luptă numai cînd Tatarii erau departe spre sălaşele lor. Elisaveta şi sfetnicii ei folosiră prilejul prielnic şi convinseră pe Poloni că, de şi Tatarii sînt departe, armata n'ar trebui să stea în nelucrare. Tomşa, care a adus pacostea tatară, trebuie să fie alungat şi înlocuit prin Alexandru Movilă, prietenul regatului, spre a asigura liniştea la hotarul sudic.

In 5 Novembre Voevodul Ardealului află de la un om al său

[1] Pe lîngă alte dovezi contimporane, vezi şi scrisoarea lui Bethlen în anexă.
[2] Anexă, no. I.

www.dacoromanica.ro

venit din Moldova că Polonii au sosit la Hotin cu o oaste frumoasă ; că Tomşa cere de zor ajutorul lui Radu din Muntenia, care se pregătia să treacă în ziua următoare în Moldova.

La 13 Novembre[1] Tomşa scria lui Bethlen să stea gata ca, la trebuinţă, să-i vină în ajutor.

In 20 Novembre[2] situaţia era următoarea: Armata polonă începuse înaintarea, în credinţă că Voevodul va fugi dinaintea ei.

Dar Tomşa, auzind de apropierea Polonilor, pleacă numai decît la Tatari, cari nu putură trece Nistrul, fiind mari revărsări de ape. Se spunea că fratele Hanului s'a întors cu 40.000 de Tatari şi împreună cu Tomşa au plecat împotriva Polonilor. Bethlen era îngrijorat de soarta lor.

Dar Tatarii n'au venit, şi Tomşa fu nevoit să aţină calea Polonilor lui Alexandru numai cu o oaste de strînsură, care fu răpede înfrîntă la delul Tătărenilor. Lupta avu loc în 22 Novembre după relaţiunile Ospitalierului elveţian, iar cronicile o pun la 16 ori 20 a acestei luni. Este interesant că şi din scrisoarea lui Bethlen, publicată în „Török-Magyar emlékek" încă reiese data de 16-17 Novembre[3].

La 7 Decembre vedem pe Tomşa în retragere spre Ţara-Românească, de unde aştepta ajutor. Tomşa suferi a doua înfrîngere definitivă, la 24 Ianuar 1616, în apropierea Tecuciului. Alexandru Movilă ajunse Domnul Moldovei, dar în curînd se adeveri că, fără învoirea Turcilor, nu se putea menţinea.

Gabriel Bethlen, cînd auzi despre învingerea Movileştilor, sfătui pe Alexandru să nu zăbovească a împăca pe Sultan, care nu putea suferi schimbarea Domnilor din Moldova prin Poloni, fără întrebarea lui. Să grăbească deci Alexandru şi să asigure pe Sultan că Tomşa a fost alungat, nu în butul Preaputernicului Impărat, ci pentru cruzimea lui, să făgăduiască la Poartă daruri şi plătirea tuturor birurilor. Alexandru a trimis, ce e drept, doi soli la Poartă, prin Ardeal, cari au mers la Constantinopol cu poşta Craiului. Aceasta a şi dat ambasadorului său instrucţii să sprijinească din toate puterile causa noului Voevod. Urma numai să vină de la Curtea moldovenească o delegaţie solemnă care să presinte Sultanului, în modul obişnuit, omagiul lui A-

[1] Anexă, no. IV.
[2] Anexă, no. III.
[3] Anexă, no. V.

www.dacoromanica.ro

lexandru-Vodă. Nu se ştie din ce motive a întîrziat această delegaţie, pe care o cerea mîndria jignită a Saltunului. In această vreme Tomşa adună o nouă oştire, cu care scoase pe Poloni din Moldova. La 15 Mart 1616 se auzia în Ardeal, că Tomşa a bătut pe duşmanii săi de două ori în apropierea Hotinului.

Sultanul, înfuriindu-se, pentru cele petrecute, asupra Polonilor, numi pe Schender-Paşa beglerbeg al Bosniei, şi-l puse în fruntea unei armate care avea chemarea să pedepsească îndrăzneala polonă [1].

Ce s'a petrecut mai departe se cunoaşte din lucrările citate ale d-lui Iorga.

Alexandru şi mamă-sa Elisaveta se retraseră la Hotin, unde au petrecut până în April 1616. Supt zidurile acestei cetăţi fură înfrînţi Tatarii lui Tomşa, care, după ce arse Iaşii, fugi spre Milcov, urmărit de Polonii lui Korecki. Mîndrii Poloni visau să dea Domn şi Ţerii-Româneşti, cum credeau c'au dat Moldovei.

Se deslănţui însă expediţia lui Schender-Paşa, care avu drept resultat catastrofa Movileştilor, trecerea lui Radu Mihnea la stăpînirea Moldovei şi mazilirea lui Ştefan IX Tomşa.

I. 11 Octombre 1615.

Numai aseară ni-a sosit din Moldova ştire sigură, precum de fapt auzisem şi mai înnainte, că Hanul Tatarilor a mers în persoană în Polonia şi s'a întors cu mulţime nenumărată de robi.

Scrisoarea aceia, închizînd-o în aceasta, voiam să o trimit domniei tale, pentru ca, înţelegînd din ea acest lucru mai limpede, cum ai fost îndemnat comitatele să stea gata, acum poate nu e mai mult necesar să stăruieşti în această direcţie, fiindcă în acest timp Hanul poate a ajuns acasă şi deci acum cred că nu avem de ce să-i purtăm frica.

Şi de aici înnainte, dacă vom avea astfel de veşti, folosind tot prilejul de corespondenţă cu d-ta, ne vom sili să te avisăm cît mai curînd.

ss. Gabriel Bethlen.

[1] Anexă, no. VI.

www.dacoromanica.ro

Pe dos: Paria literarum principis Transylvaniae ad illustrissimum dom. comitem Sigismundum Forgach, ex Colosvar, die 11 mensis octobr. datarum.

(Bethlen Gâbor fejedelem levelezése, pp. 38-39.)

II. 5 Novembre 1615.

. . . . . .

In zilele trecute a pornit zvon de la Sublima Poartă despre înstrăinarea hotarelor noastre şi drept groaznică ameninţare a pornit Tătărimea din ţara sa cu oaste mare, dar Voevodul Moldovei cu daruri multe şi cu apucături viclene i-a îndreptat (pe Tatari) spre Polonia, căci el e duşmanul Statului Poloniei. Dar, dacă pe Schender-Paşa l-ar fi putut duce la timp la Poartă, voiau să-l numească Serdar al acestei oştiri, care împreună cu Tatarii şi cei doi Voevozi romîni ar fi fost trimisă asupra noastră, după cum am aflat. Noi însă, într'aceia înţelegînd intenţia aceasta evident criminală, am trimis o solie solemnă la Inalta Poartă, punîndu-i în vedere că, dacă-şi iubeşte capul, viaţa şi slujba, chiar dacă ar fi să îndure moarte groaznică, să se silească într'acolo ca hotarele şi cetăţile la care se aspiră să rămînă în mînile noastre. Înţelegînd Marele Vizir că solul nostru e în drum spre Constantinopol, mulţumită lui Dumnezeu, a început să scadă primejdia ce ameninţa cetăţile noastre; ba acum sîntem chiar liniştiţi. In două-trei zile solul nostru ajunge la Constantinopol, dacă pînă acum n'a ajuns. Nu ştim cu ce răspuns va veni de acolo, dumitale însă îţi vom comunica răspunsul ce va aduce. Marele Vizir cu grosul armatei a şi trecut marea, căci va ierna în Alep.

D-ta poate ştii, Ştefan Tomşa-Vodă, Voevodul de acum al Moldovei, cu ce cruzime administrează ţara, chiar de la începutul Domniei. Pe toţi boierii buni şi cinstiţi cîţi au fost în ţară, i-a stîrpit; pe cei pe cari i-a ridicat la boierie încă i-a tăiat în cîteva rînduri. Cei din ţară, nemai putînd răbda aceste grozăvenii, au conspirat şi s'au ridicat împotriva lui; dar n'au avut noroc nenorociţii, căci puţinii ostaşi unguri de lîngă Voevod, cu locuitorii din Iaşi, n'au părăsit pe Vodă, şi astfel au învins poporul răsculat. Cîţi n'au perit în luptă şi au căzut în mânile lui, pe aceia îi persecută în chip îngrozitor. Ba a făcut schingiuiri ne mai auzite, ca un păgîn; căci pe femeile boierilor, pe care

www.dacoromanica.ro

a pus mîna, le-a tăiat în bucăţi. Pe cele însărcinate le-a spintecat şi, scoţînd copiii din ele, i-a dumicat. Dacă s'ar afla cine să se îndure de ei şi să-i scape, ar avea răsplată de la Dumnezeu.

P. S. Parcă Dumnezeu a început să se îndure de Moldoveni, căci chiar acum a sosit omul nostru de acolo şi ni spune ca sigur că Polonii au sosit cu oaste frumoasă la Hotin, la ţermul Nistrului. Vreau să aşeze în Scaun pe un fiu al răposatului Simion-Vodă, cu numele Gavril, şi vreau să pedepsească pe acest Voevod fără Dumnezeu. Pare că s'a şi înfricat, căci chiamă de zor în ajutor pe Voevodul muntean, care va şi pleca mîne în Moldova. Te vom avisa, despre sfîrşitul lucrului, cînd îl vom şti.

ss. Gabriel Bethlen.

Adresă: Illustrissimo domino comiti Georgio Thurzô de Bethlenfalva.

(ibid., pp. 39-40.)

III. 20 Novembre 1615.

.....Despre trebile din Moldova ni vin ştiri sigure în fiecare zi. Fiindcă Voevodul s'a certat cu boierii de ţară, numai în zilele trecute, aceia au fugit în Polonia. Ei credeau că vor duce pe Polonii pregătiţi în contra Tatarilor cu nădejdea că Voevodul va fugi dinaintea lor. Dar Voevodul, îndată ce a auzit despre plecarea Polonilor, a chemat, făgăduind multe daruri, nu pe Han, ci pe fratele mai mic al Hanului Tatarilor de la Cetatea-Albă, fiindcă din causa ieşirii apelor Tatarii nu trecuseră încă în ţara lor. Se spune că fratele Hanului a sosit cu 40.000 de Tatari şi acum aceia îl duc pe Voevod fără voia lui împotriva Polonilor. El a şi plecat din capitală spre Polonia şi acum e în tabără lîngă apa Prutului. Ce va fi sfîrşitul, numai Dumnezeu ştie. Trebuie, zău, să fim îngrijoraţi de soarta Polonilor pentru mulţimea Tatarilor. Că e încrezut Voevodul, înţelegem de-acolo că n'a cerut ajutor nici de la noi, nici de la Voevodul muntean; nouă nu ni-a scris nicio vorbă în chestia aceasta...

ss. Gabriel Bethlen.

Adresă: Spectabili ac magnifico domino Andreae Doczy de Nachra, etc.

www.dacoromanica.ro

IV.

Insemnare: Anexa acestei epistole.

Stephanus Tomsa, Dei gratia princeps ac perpetuus haeres regni Moldaviae. Generose domine amice et vicine nobis honorande. Salutem, etc.

Ni-au adus cinstita scrisoare a Măriei Tale şi am înţeles ce ni-aţi scris în ea. Bunăvoinţa Măriei Tale către noi ni-a căzut bine. Cu toate acestea rog pe Măria Ta să stai gata şi, îndată ce vei vedea a doua scrisoare a noastră, să porneşti. Am scris şi d-lui Francisc Miko, dar d-sale i-am scris să plece numai decît cu călărimea; dar Măria Ta să stai numai gata şi, cînd va fi nevoie, vom scrie Măriei Tale. Interim G. D. Vestram quam diutissime feliciter valere desiderantes, Datum ex castris nostris penes fluvium Prut positis, die 13 nov. anno 1615.

Adresa: Generoso domino Clementi Béldi.

(Ibid., p. 43 şi urm.)

V. 7 Mart 1616.

Din Moldova, lîngă Tomşa-Vodă sosind ajutor de la Turci şi Tatari, Polonii nu s'au lăsat la luptă, ci au fugit. Tomşa s'a luat după ei spre Hotin. Acum soseşte vestea că din nou s'au ciocnit; un lucru e sigur, că Turcul nu va îngădui să cuprindă această ţară Polonul. Ci cu acest prilej vor atrage asupră-şi un război şi mai mare...

ss. Gabriel Bethlen

Adresă: Magnifico domino comiti Georgio Thurzo de Bethlenfalva, etc.

(Ibid. p. 49).

VI. 15 Mart 1616.

Am aflat necesar să dăm de ştire numai decît atît Maiestăţii Sale Impăratului, cît şi domniei tale, ce veşti noi şi sigure ni-au sosit de la Poartă, fiindcă e vorba de lucruri mari, şi care ţintesc paguba şi risipa ţerilor vecine şi a creştinătăţii. Domnii poloni nu s'au odihnit, pînă ce în iarna trecută n'au alungat din Moldova pe Tomşa-Vodă, care după judecata lui Dumnezeu şi a oamenilor şi-a luat pedeapsa după vrednicie, pentru cruzimea lui.

www.dacoromanica.ro

Voevodul cel nou atunci a trimis la noi solul său şi noi numai decît i-am arătat bunăvoinţa noastră, sfătuindu-l să nu abuseze de învingere şi să nu rîvnească la mai multe ţeri, ci cu mare umilire să se scuse la Poartă, că nu în butul Sultanului au venit ei, ci ca să scape ţara de tirania lui Tomşa, şi pe lîngă aceştea să împace Poarta cu daruri şi cu plătirea tuturor birurilor obişnuite. La început se părea că primeşte sfatul nostru; la rîndul nostru, şi noi am început prin soli şi scrisori să recomandăm şi sprijinim pe noul Voevod, pănă într'atîta că, după ce, din pricina lui Tomşa, pe altă cale nu-şi putea trimite solii la Poartă, de aici din ţara noastră, peste Ardeal, am lăsat să treacă doi soli ai lui cu poşta noastră şi cu epistole de recomandare, prin părţile Timişoarei, aşteptînd, că după aceasta, la sfatul nostru, nu va întîrzia să trimită solia principală. Dar nici din Polonia şi nici din partea noului Voevod n'a mers solie la Poartă; iar Tomşa, alergînd zi şi noapte în causa sa, cu un mic ajutor a scos pe cumetrii Poloni din Moldova. Şi acum ni-a sosit vestea că i-a bătut foarte, în ţinutul Hotinului. In vremea aceia la Poartă treaba noului Voevod, din consideraţie faţă de noi, stătea aşa de bine, încît, dacă ar fi sosit solia principală a aceluia, cu care d. Francisc Balassy ar fi putut presinta lucrul înnaintea Sultanului aşa cum cere Maiestatea Impăratului, atunci — aşa scrie Balassy — am fi cîştigat de sigur schiptru şi steag pe sama noului Voevod. Acum a trecut vremea, şi noi nu ştim pricina de ce nu ne-a ascultat şi n'a trimis solie la Poartă.

Şi acum Sultanul şi Vizirii, — nu de dragul lui Tomşa, căci şi ei sînt sătui de el şi-l vor schimba de sigur, îndată ce se va isprăvi lucrul —, pretextînd insultarea maiestăţii împărăteşti, atacarea ţerii şi ruperea alianţii din partea Polonilor, şi dînd lui Schender-Paşa postul de beglerbeg al Bosniei şi titlul de Paşă, i-au poruncit să meargă, ca răsbunare, asupra Poloniei cu 100.000 de Turci, nenumăraţi Tatari şi cu trupe moldovene, ardelene şi muntene. Nouă încă ni porunceşte să luăm parte în persoană, alăturea de Schender-Paşa.

Schender-Paşa nu întîrzie de loc, se îndreaptă spre Dunăre; grăbeşte şi pregătirea noastră. (Bethlen a scris Impăratului şi, chiar regelui polon, arătînd ce primejdie îl ameninţă.) E sigur că Tomşa-Vodă stăruieşte la Poartă cu tot felul de învinuiri,

www.dacoromanica.ro

ca să pornească pe toţi aceşti Tatari şi Turci împotriva noastră. (El cu ajutorul lui Dumnezeu va lucra spre binele creştinătăţii.)

ss. Gabriel Bethlen.

Adresă: Ill-mo dno comiti Georgio Thurzo de Bethlenfalva.

(Ibid. pp. 51-52.)

VII.

Cinstite şi Mărite Paşă, mie totdeauna binevoitor stăpîn, Dumnezeu să mărească fericirea Măriei Tale şi, sporind-o zi de zi, în slujba puternicului şi neînvinsului Impărat, la o zi să-ţi adaugă multe mii.

Am primit cu mare cinste porunca puternicului şi neînvinsului Impărat împreună cu scrisoarea Măriei Tale. Incă patru zile înnainte de aceasta, am voit însă să las să se odihnească o zi, două capugiii Prea Puterniciei Sale, ca unii cari s'au obosit după un drum atît de lung.

Vreau să scriu Măriei Tale adevărul curat despre stările din Moldova şi întru cît s'a schimbat situaţia lui Ştefan-Vodă.

Cu toate că nu noi sîntem datori să purtăm grijă nici să dăm socoteală despre faptele bune ori rele ale altora, dar un lucru e sigur: că boierii moldoveni, ne mai putînd răbda multele isprăvi fără de măsură şi cruzimile îngrozitoare ale lui Ştefan-Vodă, au fugit unii în Polonia ca să-şi scape viaţa. Şi, ca să se poată întoarce în ţară, au aţiţat pe Poloni la războiu împotriva lui.

Intr'aceia urmînd şi jaful Tatarilor în Polonia, aceştia au adunat oştiri în contra Tatarilor şi cu această oaste pregătită au năvălit în Moldova. Eu, îndată ce am înţeles aceste lucruri, în cîteva rînduri au mers la el, una după alta, ştafetele şi scrisorile din partea mea, întrebînd despre situaţia şi intenţiile lui. Şi, ştiind că şi ţara lui este ţara Prea-Puternicului Impărat, i-am îmbiat ajutor cu toată voia, dar Ştefan-Vodă, avînd deplină încredere că va putea întoarce în ajutorul său întreagă Tătărimea împreună cu Sultanul, şi, după cît mi se pare, fiindu-i teamă să nu i se pustiască şi mai mult ţara de atîtea oştiri, ni-a trimis vorbă prin oamenii noştri, că n'are nevoie de ajutorul nostru.

El n'a trimis nici barem un copil să ceară ajutor, ci noi l-am îmbiat prin solii, ştafetele şi scrisorile noastre, şi despre aceasta

www.dacoromanica.ro

avem scrisorile la noi şi la solul nostru, şi, dacă am crede că e nevoie, le-am putea trimete, pentru mai mare încredere, Măriei Tale. Tocmai cînd era să pornească grosul armatei polone asupra lui şi peste trei, patru zile avea să se lovească cu duşmanul, atunci numai a lăsat să plece de lîngă el pe sluga noastră credincioasă.

Acum că Ştefan-Vodă s'a tras în jos spre Ţara-Românească şi că e pe capul nostru iarna, atîrnă de la socotinţa înţeleaptă a Măriei Tale ce măsuri de apărare vei lua după aceasta în favorul lui; noi însă avem datoria să scriem Măriei Tale ca nişte credincioşi adevărul curat, aşa cum îl înţelegem.

Noi n'am văzut cu ochii noştri oastea polonă, dar credincioşii noştri, vrednici de crezare şi pricepuţi în ale războiului, cari au văzut-o, spun limpede că într'adevăr e o oaste mare şi tare: de toţi vor fi la 32.000. Am plecat aşa de pregătiţi că, dacă ar fi ajuns pe Hanul Tatarilor cu toate puterile lui jăfuind în ţară ori la hotare, ar fi dat luptă cu el, căci împotriva lui s'au pregătit. Acum, de cînd au bătut oastea lui Ştefan-Vodă, stau în acelaşi loc şi nu se ştie ce planuri au.

De aceia, dacă Măria Ta vrei să aduci pe Ştefan-Vodă îndărăt în Scaun, poţi cumpăni cu înţelepciune ce pregătire trebuie împotriva unei oştiri atît de mari. Cînd a ajuns în mînile noastre porunca Măriei Tale, atunci trecuseră nouăsprezece zile, de cînd Ştefan-Vodă fusese învins de Poloni. Şi, fiindcă nici el n'a cerut ajutor şi de la Măria Ta încă n'am avut poruncă, a trebuit să stăm în ţară cu mînile în sîn. Ce va trebui să fac mai departe în acest lucru, atîrnă de la înţelepciunea şi de la graţioasa poruncă a Măriei Tale.

Datum in civitate nostra Kolosvar, die 7 decembris, anno 1615.

Adresă: Preacinstiţilor Paşi, Viziri, cei mai de frunte purtători de grijă la Inalta Poartă şi credinciosului, preacinstit al Preaputernicului şi neînvinsului Impărat, Măriei Sale Caimacamului Mehmet-Paşa, stăpînului mieu cinstit şi binevoitor.

(Török-Magyarkori allam okmanytár, I, p. 139.)

Victor Motogna.

www.dacoromanica.ro

Despre schitul Găvanele (Buzău).

Incă din sec. XVI-lea, în hotarul Scăienilor (Buzău), existau trei schituri, Mutnău, Agafton, şi Ion Bogoslovul, pe care Mihnea-Vodă Turcitul le înzestrează, la 1587, din stăpînirile domneşti învecinate, cu moşii şi păduri, spre folosinţa „frăţească" a călugărilor „înfrăţiţi".

In apropierea acestor trei schituri s'au mai întemeiat curînd alte nouă, dar s'au împresurat treptat de moşnenii din prejur, sau au ajuns la dărăpănare. La 1687 nişte moşneni vînd boierilor Cîndeşti unul din aceste schituri, zis Biserica.

La 1783 nu mai erau în fiinţă decît două schituri, de la Fundătura, puţin mai sus de Găvanele de azi; unul de călugări, altul de călugăriţe[1]. Mihai-Vodă Suţu li acordă, la 1785, diferite scutiri, iar la 1791, în a doua Domnie, mută de la Fundătura la Găvanele, unde face şi biserică de piatră, schitul de călugări, pe cînd cel de călugăriţe rămîne la vechea aşezare. La 1793, Alexandru Moruzi confirmă scutirile acordate de Suţu. In acest an stareţ era Climent ieromonahul; schitul, care se afla „la loc cu anevoie de hrană şi chiverniseală, între pietre şi strîmtori", lua, anual, 70 bolovani de sare de la Slănic şi 50 taleri de la vama Buzăului; avea cinci liude, oameni străini, scutiţi de dăjdii şi podvezi. Alexandru Ipsilanti, la 1797, acordă încă un liude, să fie vier la via schitului[2].

La 19 Februar 1802, Mihai-Vodă Suţu, în a treia a lui Domnie, dădu, în favoarea schitului care poartă acum numele de Găvanele, următorul hrisov[3]:

„Io Mihail Costandin Suţul Voevod i gospod zemle vlahiscoe.

Fiindcă schitul Găvanile din sud Buzău, care din milostenie şi din ajutor creştinesc s'au făcut, în care lăcuesc părinţii călugări ce s'au mutat din schitul cel de sus vechi Fundătura, cari ţin orînduială de chinovion, neavînd niciun ajutor de chiverniseală spre a-şi ţinea hrana vieţii lor, au avut milă atît de la Domnia noastră, în două Domnii trecute, cît şi de la ceilalţi fraţii noştri, Domni, adică 11 scutelnici ce şi i-au adus din străini, 70 bolovani

[1] I. C. Filitti, *Arhiva G. Gr. Cantacuzino*, pp. 159, 162, 165.

[2] V. A. Urechiă, *Istoria Romînilor*, VI, p. 193; VII, p. 325.

[3] Dăruit de mine Academiei Romîne la 28 Maiu 1915 *(Analele Acad. Rom.*, Desbateri, Seria 2, XXXVII, p. 195).

www.dacoromanica.ro

sare de la ocna Slănic, i taleri 50 din vama Buzăului, şi 6 scutelnici schitul cel vechi de sus Fundătura întru care lăcuesc acum maice călugăriţe, fiind în loc de munte strîmt şi pietros, foarte cu anevoe de hrană şi de chiverniseală, care mili li s'au şi păzit pînă acum, cînd, învrednicindu-ne Dumnezeu şi cu al treilea Domnie al ţării acesteia, şi înştiinţîndu-ne pentru părinţii de la numitul schit, cari s'au adăogat la această sihăstrie pînă la 36, cum că petrec viaţa lor pururea întru rugăciuni şi postire şi rugîndu-se în toată vremea milostivului Dumnezeu pentru starea oblăduirii şi îndestulările acestei pravoslavnice ţări, şi aflîndu-se cu adevărat întru trebuinţă de oareşicare adaos de milă şi de ajutor pentru săvîrşirea a cîteva chilii şi a altor împrejmuiri ce trebuesc, neavînd unde hălădui cu toţii, cum şi pentru mîngîiere şi oareşicare ajutor de îmbrăcăminte la aceşti părinţi şi la 6 maici călugăriţe din schitul cel de sus al Fundăturei, am binevoit Domnia Mea şi printr'acest domnescul nostru hrisov, nu numai le întărim mai sus numitele mili ce au avut, ca să le păzească nestrămutat, ci i-am miluit şi cu acest adaos, adică să scutească de vinăriciu via ce o au părinţii făcută, i dijmăritul pe drepte bucatele schitului şi 300 oi de oerit, iarăşi drepte bucatele schitului, cum şi patru liude străini să-şi găsească ca să-i aibă scutiţi pentru peşte i zaherea şi brînză. Deci, pentru ca să li se păzească aceste mili nestrămutat, le-am dat acest domnescul nostru hrisov, întărit cu domnească noastră iscălitură şi pecete, neîndoindu-ne că şi fraţii noştri Domni ce vor oblădui în urma noastră această de Dumnezeu păzită ţară, cu rîvnă sufletească ca la un loc vrednic de milă şi de ajutor vor avea buna voire a facerii de bine şi le vor întări milile acestea şi cu ale Domniilor Sale hrisoave. 1802, Fevruarie 19.

(Pecete mare cu chinovar. In centru vulturul în scut, sprijinit pe Sf. Impăraţi, încunjurat cu legenda: Io Mihail Costandin **Suciul** Voevod etc. In jurul legendei („en orle") mărcile a 17 judeţe. — Semnătură autografă a Domnului.)

Abia dăduse Mihai Suţu acest hrisov şi schitul de la Găvanele a fost dărîmat de cumplitul cutremur de la 14 Octombre 1802. Anul următor, biserica fu refăcută, de lemn, pe locul unde se află şi azi, de Costandie Filiti, episcopul Buzăului, cu ajutoare de la Domn, cîţiva boieri mari din capitală şi de la alţii mai mici

www.dacoromanica.ro

din eparhie [1]. Numele şi pomelnicul donatorilor s'au înscris, la 15 Septembre 1806, într'un volum legat, cu titlul: „Catastih întru care s'au încheiat pomelnicele ctitorilor celor ce s'au îndurat cu milostenie la acest sfînt schit Găvanele [2]". Cu timpul s'au adăogat în catastih şi alte pomelnice.

1. Pomelnicul lui Mihai-Vodă Suţu (fol. 5 Vo.).

Vii: Mihai Constantin Suţu Voevod şi fiii lui: Ioan (fiu), Mărioara (soţia lui, necunoscută lui Rangabè [3]; Grigore (fiu), Elisaveta (Safta, nu Sevastia, născută Dudescu, soţia lui); Alicsandru (fiu), Mărioara (născută Lapati, soţia lui); Grigore şi fiii lui; Alicsandru (Manu, ginerele Domnului), Ralù (fiica Domnului, soţia lui Manu); Anastasia (fiică), Ecaterina (fiică); Iacov (Arghiropol, ginere); Mărioara (fiică, soţia lui Arghiropol); Elini, Constantin; Ralù, Zoi; Scarlat, Elini; Zoe, Ioan ; Mihail, Ilinca, Necolae, Anica; Dumitru, Efrosina şi fiii lor; Frusina; Savastia, Costandin.

Adormiţi: Sevastia Doamna (fiica lui Ioan-Vodă Callimachi), Elini; Costantin (tatăl Domnului), Mărioara (mama); Ioan Voevod (Callimachi, socru), Mărioara Doamna (soacra, deci nu Raliţa, cum zice Rangabè [3], Climent monah, Maria; Neculae (frate), Ana (soţia lui Nicolae, lipseşte la Rangabè); Grigorie Voevod (Callimachi, cumnat), Eleni Doamna; Maria, Stanca, Nicolae, Ana, Mărioara, Gheorghie, Smaranda, Andrei, Sevastia, Hristina, Maria, Evdochia, Vasilie, Calinic arhiereu, Grigorie arhiereu, Alicsandru.

2. Pomelnicul lui Costandie Filiti, episcopul Buzăului, 1804. (fol. 4 Vo).

Acesta a dăruit, cum spune inscripţia bisericii [4], locul din jurul schitului, pentru hrana călugărilor. Un bun portret al lui se află pe părete, datorit de sigur lui Gavril, meşterul care a zugrăvit biserica la 1810.

Vii: Dositei mitropolitul, Filitti, unchiul de spre mamă al episcopului), Costandie. Apoi colegii în episcopat: Iosif (Argeş).

---

[1] Dăruit de mine Academiei la 1915. Catalogat supt no. 4385 la ms.

[2] *Livre d'or de la noblesse phanariote*, par E. R. R. Ed. a 2-a, Atena, 1904.

[3] In Dicţionarul geografic al Romăniei, la cuvîntul Găvanele.

[4] Totuşi aşa se chema Doamna lui Ioan-Vodă *(N. I.)*.

[5] Inscripţia în Dicţionarul geografic al Romăniei, la cuvîntul Găvanele.

www.dacoromanica.ro

Nectarie (Rîmnic), Dionisie (Lupu, viitor Mitropolit); Scarlat (frate) cu fiii; Diamandi (frate); Silivestru (frate), Smaranda (Bucşanu-Mănescu, soţia lui Silivestru); Neculae (nepot de frate). Adăogaţi: Costandin (fiul lui Nicolae), Elisabeta (soţia lui Constantin); Casia (soţia lui Silivestrache, fiu al lui Nicolae) cu fiii ei.

Adormiţi: episcopii de Buzău, începînd cu Metodie; Hristofor ieromonah (Filiti, bunicul de spre mamă al episcopului), Anastasia monahia (născută Curti, bunica de spre mamă a episcopului), Ioanichie ieroshimonah (Filiti, unchiu de spre mamă al episcopului); Meletie ieroshimonah; Daniil ieroshimonah, Nechifor ieroschimonah, Zaharie monah, Glichiria monahia, Gheorghie, Costantin (Constantin-Constante Cromida sau Cremidi, tatăl episcopului), Haido (din botez Ioana, Filiti, mama episcopului), Zahare, Anastasie (frate), Dimitrie (frate), Adăogaţi: Radu (Stolnicul Poenaru), Natalia; Anghelichi (soţia lui Nicolae, nepot de frate); Silivestru (fiul lui Nicolae), Ioan.

3. Pomelnicul Marelui Ban Dimitrie Ghica, bătrînul (fol. 7 Vo.).

Vii: Dimitrie, Ilinca (a treia soţie, născută Razu); Scarlat (Cornescu, ginere), Ecaterina (fiică); Ioan (Moruzi, ginere[1]), Elena (fiică); Costantin (fiu), Rucsandra (noră); Scarlat (fiu), Maria (noră); Costantin (Filipescu, ginere), Zoiţa (fiică); Ioan (Florescu, ginere), Ana (fiică); Costantin; Isac (Ralet, ginere), Anastasia (fiică), Maria (noră, născ. Văcărescu), Constandin (fiu), Elena, Efrosina (fiică), Catrina (noră, născ. Facă), Mihălache (fiu); Catrina; Alecsandru (fiu, viitor Domn); Grigore (fiu, viitor Domn), Maria. Adăogaţi: Dimitrie, Constandin, Constandin, Matei.

Adormiţi: Alecsandru (tată); Dimitrie (Eupraghioti, bunic de spre mamă), Elena (mamă); Barbul (Văcărescu, al doilea socru), Rucsandra (născută Rosetti, soacră); Maria (născ. Văcărescu, a doua soţie); Matei (frate); Ecaterina, Grigorie Voevod (decapitatul, frate); Zmaranda (soră); Porhiria (soră); Raliţa (soră); Grigorie, Scarlat (frate), Alecsandru (frate), Costandin, Hrisaftu arhiereu, Maria, Neacşa, Neculae, Barbul, Rucsandra, Dimitrie, Maria, Scarlat, Adăogaţi: Constandin, Matei.

---

[1] In Rangabè, *l. c.*, la familia Ghica (p. 89) nu se dă pronumele acestui Moruzi, iar la familia Moruzi (p. 51) nu se arată cine a fost soţia lui Ioan Moruzi.

www.dacoromanica.ro

4. Pomelnicul Vel Vistierului Const. Varlaam. 1808, Fevruarie 27. (fol. 23 Vo.).

Vii: Dimitrie (tatăl [1]), Costantin, Efrosina (născută Ghica, soţie [2]), Dimitrie, Zoiţa.

Adormiţi: Grigore, Smaranda, Safta (născută Brînceanu, mamă).

5. Pomelnicul Medelnicerului Grigore Bujoreanu (fol. 22 Vo.).

Vii: Grigore, Ştefan, Elena, Grigore, Efrosina.

Adormiţi: Şărban, Radu, Maria, Manole, Zmaranda, Filodor (sic).

6. Pomelnicul lui Ştefan Macovei (fol. 9 Vo.). Vii: Ştefan[3], Zoiţa, Catrina, Marica, Maria, Dimitrie, Neculae, Ioan, Ianco (alături, adăogaţi, Ileana, Costandin v. Dospina, Zoiţa), Elisaveta, Elena, Dimitrie (alături, adăogaţi, Marina, Zoiţa, Maria, Ştefan, Ioan, Ilinca), Anastasia, Constantin. Adăogaţi: Manole, Costandin, Scarlat, Joiţa, Maria, Elenca, Nicolae, Iordache, Adormiţii: Ştefan, Ilie, Sima, Dimitrie, Preda, Preda, Catrina, Costantin, Voica, Voica, Maria, Gheorghie, Gheorghie, Ioan, Costandin, Alecsan-

[1] Nu cunosc originea lui Dimitrie Varlaam; este însă mai vechiu în ţară decît Dimitrie Varlaam, originar din Salonic, ruda lui Mavrogheni (Blancard, *Les Maurojéni*, pp. 172, 435). Innainte de 1765 s'a căsătorit cu Safta Ştefan Brănceanu (Filitti, *Arhiva G. Gr. Cantacuzino*, pp. 187-188). Din această căsătorie s'a născut Constantin, care avea să joace un rol important în timpul ocupaţiei ruseşti de la 1806-1812. La 1765, Dimitrie Varlaam se căsătoreşte a doua oară cu Maria, fiica Vornicului Ştefan Pîrşcoveanu şi rudă cu Cantacuzinii (*Arhivele Statului*, Cond. 35, fol. 88.236.— St. D. Grecianu, *Ginealogii documentate*, I, pp. 169-197. Filitti, *l. c.*,p. 146. Maria era moartă la 1797). De atunci începe înnălţarea lui. In timpul lui Grigore Ghica, 1768-1769, este Pitar; supt ocupaţia rusească ce urmează, Dimitrie Varlaam devine, prin influenţa Cantacuziuilor, Agă la sfîrşitul lui 1769, Vel Postelnic la finele anului 1770 (*Genealogia Cantacuzinilor*, ed. Iorga, pp. 171, 176, 187). In Domnia lui Ipsilanti este retrogradat la rangul de Păharnic; cu acest titlu figurează în Divan la 1777, apoi este aproape în continuu judecător. La 1807 trăia încă, iar la 1811 era mort (Urechiă, *Ist. Rom.*, I, pp. 332, 672; IV, p. 160; VII, pp. 92; 119; XI, p. 854; I. Bianu, *Catalogul ms. româneşti*, I, p. 533). Fiul său Constantin îşi începe cariera la 1791, ca Vel Serdar (Filitti, *l. c.*, p. 187).

[2] Cf. Iorga, *Stud. şi doc.*, p. LXX.

[3] Pitarul Ştefan Macovei de la Star-Chiojd era omul Banului D. Ghica (I. C. Filliti, *Vlădica Luca*, In *Conv. lit.*, LV, 1923, p. 328, nota 11). Soţia lui, Zoiţa, era fiica lui Const. Parepa, fiul lui Vlad Logofăt, fiul lui Stroe Clucer pe vremea Ducăi-Vodă, 1674-1678. (După documente comunicate mie de răposatul doctor D. C. Macovei). Un Parepa, Post. la 1629 (I. Bianu, *Doc. rom.*, I, p. 161). Un Ghinea Parepa la 1622 (Aricescu, *Indice*, I, p. 13).

www.dacoromanica.ro

dra, Elena, Savastian monah, Ghermano monah, Radul, Zoiţa, Adăogaţi: Zoiţa, Climent monah, Maria, Nicolae, Teodor, Catrina, Dimitrie, Neculae, Elisaveta, Hristodor, Licsandra, Dimitrie, Anastasia, Iordache, Ianco, Zoiţa, Dositie arhiereu, Costandie arhiereu, Daniil ieromonah.

7. Pomelnicul logofătului Alecsandru Lămotescu (fol. 14 Vo.). Vii: Alicsandru [1], Păuna, Ioan, Stoian, Maria, Costantin, Elena, Zmaranda, Dimitrie, Caterina, Rucsandra, Panaet, Ioan, Bălaşa, Caterina, Neculai, Scarlat, Gheorghie, Costantin, Radul, Mislea, Dimitrie, Neculae, Gheorghie, Toma, Marina, Ioan. Adormiţi: Ştefan, Stoian, Chiriac, Sofia, Neculae, Dimitrie, Elena, Rucsandra, Arghira, Drăghici, Teodora, Neacşa, Radu, Gligore, Vintilă, Negoiţă, Matei, Radul erei, Vişa, prez[vitera], Rafail monahu, Drăghici, Dobre, Şărban, Hariton, Dobre, Neculae, Costandin, Radul, Ecaterina, Safta, Boba, Stoica, Sultana, Sanda, Atănasie, Maria, Alicsandru, Calinic.

3. Pomelnicul lui Dimitrie Racoviţă, (fol. 20 V.).. Vii: Dimitrie [2], Ralù, Maria, Rucsandra, Voica, Costandin, Lucsandra. Adăogaţi: Zmaranda, Sevasti, Grigorie, Frusina, Grigorie, Elisaveta cu fiii lor; Alecsandru, Zoiţa, cu fiii lor, Sofia, Lucsandra. Adormiţi: Ioan, Elena, Preda, Costache, Ilinca, Dimitrie, Maria, Anastasia, Ştefan, Ioan, Zmaranda, Costache, Ilinca, Costache, Sultana, Frusina, Catinca, Harampie, Costache, Dimitrie,. Ilinca, Elena, Portirie **(sic)**, Partenie, Pantazi, Ioan, Sultana, Maria, Iova, Adăogaţi: Ralù, Maria, Elisaveta, Ralù, Ana, Elencu, Ştefan, Voica. Despa, Ancuţa, Ştefan.

9. Pomelnicul Medelnicerului Ianache (fol. 25 Vo.). Vii: Haida prezvitera, Ioan, Ecaterina, Hristea, Haidiţa.—Adormiţii: Eleni, Zoi, Dimitrie ierei, Ioan, Bălaşa, Zoi, Ioan, Mărgărit, Milia **(sic)**, Venete **(sic)**, Mărgărita.

10. Pomelnicul Şătrarului Andrei Buzianul (fol. 17 Vo.). Vii: Andrei [3], Stanca, Maria, Aviana,— Adormiţi: Dediul, Despa, Preda manah **(sic)**, Ioan, Paraschiva, Necula, Ioana, Ilinca, Despa, Pîrva,

[1] E fiul lui Ştefan L. Vel Clucer za arie la 1752 şi al Maricăi din Cislău, din neamul Doamnei Neaga.

[2] Cred că nu este din neamul de boieri mari Racoviţă.

[3] Diata lui din 3 Mart 1808 la *Acad. Rom.* (Creşt. col., 1907, p. 194). Tată său Dediul avea moşie la Fundeni, ce-i zicea şi Sînger *(ibid.)*. Din aceştia s'a tras juristul C. Bozianu.—Sîngerul e vecin cu Cislăul.

www.dacoromanica.ro

Mihai, Dospina, Aghiana, Stanca, Bălaşa, Andriana, Anca, Ilinca, Mihălache, Gheorghie, Dima, Tudoran.

11. Celelalte pomelnice sînt: Climent, stareţul schitului (f. 6 v.); Ioniţă de bresle (f. 8 v.); polcovnic Stoica (f. 11 v.); logofăt Ştefan de la Valea Teancului (f. 12 vo.); Ştefan Şalvaragiu (f. 15 v.); vistier Gheorghiţă (f. 16 v.); postelnic Barbu ot Bucov (f. 24 v.); Alexandru Nicolao (sic) Meemi (f. 36 v.); scris la 1820 Oct. 26; Androneştii de la Sibiciul-de-jos, 1818, Aug. 16 (f. 34 v.); jupîneasa Sultana (f. 10 v.); părintele Pahomie shimonahu (f. 13 v.); Ioan monahu (f. 18 v.); Vasile Braşoveanul (f. 19 v.); părintele Climent, altul decît stareţul (f. 21 v.); Ioan Papuc ot Beceni (f. 26 v.); Pafnutie monah (f. 27 v.); Polihronie Grecu (f. 28 v.); Costea Simigiu ot Buzău (f. 32 v.); Teofan monahu (f. 33 v.); Sandu Popiia ot Săcele din Satul Lungul, 1820, Aug. 15 (f. 35 v.); Ioan Carpu de la Blestematele (în comuna Pîrscov, f. 39); Nicolae Diaconescu (sic, f. 40); Gheorghe Popescu (f. 40 v.); Diacon Moise (f. 41); Ioan Damian popa (f. 42); Negoiţă Manta (f. 42 v.); Enache Zigu (f. 43); Damian Damian popa (f. 43 v.); Nicolae Damian popa (f. 44); Panaete (sic) Bîşceanu (f. 44 v.); Ioan Cîrstea Lupu (f. 45); Gheorghe Cîrstea Lupu (f. 45 v.); Radu Podosu (f. 46); Ioana soţia Băşceanului (f. 46 v.); Vasile Băşceanu (f. 47); Moise Băşceanu (f. 47 v.); Mihalcea pîrcălab (f. 48); Damian Mihalcea pîrcălab (f. 48 v.); Coman Podosu (f. 49); Manole Podosu (f. 49 v.); Stan Podosu (f. 50); Agapie Podosu (f. 50 v.); Cîrstea Lupu (f. 51).

12. Pe scoarţa manuscrisului sînt lipite următoarele două pomelnice:

„Pomelnicu cocoanii Elenca Filipeasca (data, ruptă, pare a fi 1847); să se pomenească apururea fiindcă au dat lei cinci sute[1]. Vii: Elenca, Anastasia, Ioan, Dumitru, Ana, Pană, Ioan, Arghira. —Morţi: Grigorie arhiereu, Hristofor, Isac, Anastasia, Costandin, Smaranda, Mihai, Elenca, Grigorie.

„Pomelnicu Păh[ărnicesii] Eleni Hrisoscoleu[2], 1843 Martie". E-

[1] Pare a fi vorba de Elena fiica lui Ioan C. Filipescu, măritată întăiu cu Dim. Gr. Filipescu şi apoi cu I. Otetelişanu.

[2] Cred că este Elena, sora lui Iancu Sefendache, polcovnic de Cerneţi 1826 şi fiica lui Radu Sefendache vtori log. la Cerneuţi 1796, a doua soţie a Pah. Manolache Hrisoscoleu-Buzoianu, Urechiă, *Ist. Rom.*, X[1], 300). Manolache şi Elena au fost ctitori (1819) la Sf. Ilie din Gorgani, unde e îngropat un Sefendache.

www.dacoromanica.ro

leni, Imanoil; Gheorghie, Costandin; Casandra, Matei; Maria, Grigorie; Toma, Iacov monah; Teodor, Maria; Magdalina monahia; Atanasia monahia; Imanoil, Elena; Maria, Radu; Ioàn.

„Pomelnicu răposatului D. Di(rupt): Dimitrie, Andronic, Sofia.

La 1813, la Găvanele trăiau 42 schimnici, iar la Fundătura-de-sus, care azi nu mai există, 12 maici[1].

Ioan C. Filitti.

Incă odată „Un călător în Moldova, la 1587".

Supt acest titlu am publicat o descriere de călătorie făcută prin Moldova, de către delegaţiunea, pe care a trimis-o Sigismund Báthory, Voevodul Ardealului, la dieta din Varşovia, care avea să aleagă pe noul rege al Poloniei, după moartea lui Ştefan Báthory.

Din delegaţie a făcut parte şi Leştar Gyulafi, secretar aulic al principelui ardelean. El a lăsat nişte însemnări despre evenimentele din vremea sa, care au fost publicate în „Monumenta Hungariae Historica" (cl. II, vol. 31). In aceste însemnări ni dă o scurtă descriere a aceleaşi călătorii, pe care Deczi Czimor Ioan o povesteşte ceva mai pe larg.

Pentru ca să o facem accesibilă istoricilor noştri cari nu cunosc limba maghiară, dăm descrierea în traducere românească, în partea care vorbeşte despre Moldova.

„La Varşovia am mers cu Kovacsoczi pe drumul următor: la Breţc, apoi peste Oituz la Trotuş, Bacău, Roman, apa Bistriţei am trecut-o la Bacău, iar apa Moldovei la Roman. De aici am mers la Suceava, care e capitala Moldovei; cetatea, care se află sus pe un deal, se numeşte cetatea lui Despot, fiindcă acolo l-au ucis pe Despot. De aici am ajuns la Tîrgul Siretiului, unde am trecut Siretiul pe plute (Majokon), fiindcă se revărsase.

De aici am mers la Cernăuţi, cel din urmă oraş al Moldovei; e locuit de Ruşi. E la 2 mile de hotarul polon.. Aici la Cernăuţi am trecut peste apa Prutului. In Cernăuţi se află locul principal unde se iea pentru Voevodul Moldovei treizecimea, care face pe an mai mult de 100,000 florini. Atunci cînd treceam

[1] Urechiă, *l. c.*, XV, pp. 83-84.

www.dacoromanica.ro

pe acolo, la tîrgul Rusaliilor am văzut mînînd peste 30.000 vite; acele 30.000 vite făceau la 80.000 florini[1]".

Cum vedem, Deczi a uitat trecerea prin Cernăuţi, amintindu-şi greşit că, trecînd la **Siretiu** Prutul, a ajuns în Polonia.

Victor Motogna.

Documente privitoare la Bucovina[2]

Com. de d. **T. G. Bulat**

I.

Gavril, cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop şi Mitropolit al Moldovei.

După înştiinţarea ce ne-au venit de la Măria Sa generar maior baron Eţinberg pentru cinstita comisie ce s'au orănduit din porunca împărătească, ca să cerceteze şi să îndrepteze hotarele a toate moşiile ce să află cuprinse în Bucovina spre odihna şi nesupărarea acelora ci le-au şi le stăpînesc, la care Comisie fiind trebuinţă a se înfăţişa toţi acei ce au moşii în Bucovina, sau vechili lor, cu scrisorile moşiilor ce vor fi avînd, iată noi din partea noastră răspunzător pentru moşiile şi acareturile ce are Metropolia noastră în Bucovina rînduim epitrop pe fratele nostru întru Hristos arhiereul chir Anania Sevastia şi pe Cuvioşiia Ta dicheul Metropoliei noastre chir Meletie, la care am trimis şi scrisori ce s'au aflat la Metropolie pe unele moşii, de vreme ce scrisorile ceale mai multe de moşii ce-au avut şi care *(sic)* Metropolia sînt luate cu moşiile Sfîntului Ioan în Ţara Leşească, precum este de toţi ştiut. Deci rînduiţilor epitropi pentru adevărirea li s'au trimes de la noi această carte de epitropie încredinţată cu a noastră pecete şi iscălitură.

Gavriil Mitropolitul Moldovei.

(Pecetea Mitropolitului.) 1782, Fevr. 12.

[1] *Monumenta Hungariae Historica*, cl. II, v. 31, p. 20.
Acelaşi Gyulai scrie la anul *1590:* „Petrus Radulicius, privatus dominio Transalpinae toto iam quinquennio, cum Constantinopolim venisset, multis donis suis Mihnie Transalpinae Palatinus tantum apud Turcam effecit, ut is comprehensus, nocte intempesta in mare praecipitaretur. Insignis fuit hic princeps ac plane heroico animo praeditus, commendatus in hoc officium a rege Galliarum Turcarum imperatori, in cuius aula ac famulitio aliiquot annos egerat".

[2] Din colecţia d-lui I. Marţian, Năsăud.

www.dacoromanica.ro

II.

Noi Costandin Dimitrie Muruz gspdar z. moldav. Fiindcă d-lui Gheorghe Beldiman, biv Vel Ban, au rînduit vichil în locul dumisali pe acel de mai jos arătat, căruia dîndu-i această carte di vechilîc, s'au întărit şi cu a noastră domnească iscălitură şi pecete.

Costandin Dimitrie Moruzi
Voevod. (Pecete.) 1782, Ap. 8.

Fiindcă la ţinutul Cernăuţilor, în Cordon, avînd o moşie anume Bobeşti, pentru care fiind comisie orînduită ca să cerceteze şi să hotărască toate moşiile căte să află în Cordon, atît mănăstireşti cît şi boereşti, acum dîndu-mi-se luminată porunca prea înnălţat Domnului nostru Măria Sa Costandin Dimitrie Muruz Voevod ca ori însumi eu, ori vechil să-mi trimit la Cernăuţi în Cordon cu toate scrisorile de stăpînirea moşiei mele de acolo, şi, fiindcă eu n'am putut însumi să mărg în Cordon, aflîndu-mă ispravnic la ţinutul Iaşi rînduit cu poruncile gpod., pentru aceia iată că în locul meu am făcut vechil pe Nicolai biv. căp. de la Mirceşti, căruia i-am dat şi toate scrisorile moşiei mele de acolo ce o am de stăpînire. Şi să stè acolo vechil ca însumi eu pînă ce se va hotărî moşai, şi va lua săvîrşire poronca ce s'au făcut. Şi spre încredinţarea s'au făcut această carte de epitropie la mîna numitului vechil, ca, mărgînd acolo de faţă, să aibă putere a răspundi la toată judecata dreptăţii.

Şi, spre încredinţare, m'am iscălit,
Gheorghe Beldiman biv Ban. 17, Ap.

S'au trecut în condica
Divanului de mine Andrei
bivşi condicar.

III.

Noi Constantin Dimitrie Moruz Voevod boj. milos. gospod. z. moldav. Fiindcă prè-cuviosul egumen al sfintei mănăstiri Frumoasa au rănduit vichil în locul său pe acest de mai jos arătat, căruia dăndu-i această carte de vichilîc s'au întărit şi cu al noastră domnească pecete şi iscălitură.

1782, Maiu 14.

(Pecetea roşie.)
(Iscălitura domnească.)

www.dacoromanica.ro

De vreme că sf. mănăstire Frumoasa avînd la ţinutul Cernăuţii în Cordon o moşie pentru cari să află în Cordon comisia orînduită ca să cerceteze şi să hotărască toate moşiile cari să află în Cordon, atît mănăstireşti cît şi boereşti, acum dîndu-mi-se luminata poruncă înnălţat Domnului nostru Măria Sa Constantin Dimitrie Moruz ca ori însumi eu or vechil să trimet la cercetare în Cordon, cu toate scrisorile ce va fi avînd sf. mănăstire de stăpînirea moşii de acolo şi, fiindcă eu n'am putut însumi să merg la Cordon, aflîndu-mă bolnav (?), pentru aceea iată că în locul mieu am făcut vechil pe Gheorghie Ranier, om al mănăstirii, căruia i-am dat şi toate scrisorile de acolo ce are sf. mănăstire de stăpînire. Şi să stè acolo vechilul ca însumi eu pănă ce se va hotărâ moşia mănăstirii şi va lua săvîrşire poronca ce s'a făcut. Şi spre încredinţare s'au făcut aceasta carte de epitropie la mîna numitului vechil ca, mergînd acolo de faţă, să aibă putere la toată judecata dreptăţii. Şi spre încredinţare m'am iscălit, puind şi peceatea sfintei mănăstiri.

(Pecetea mănăstirii.)

S'au trecut şi în condica Divanului.

Un incident rişnovean din 1600.

Aflu în „Die Rosenauer Burg von I. Gross u. E. Kühlbrandt, Viena 1896, p. 72: «Anno Christi 1600, 2 May. Militibus Michaelis Palatini Transsylvani. Communitas subito obruitur. Templum profanatur. Diaconus una cum filio foede obtruncatur».

T. G. B.

DOCUMENTE

Jalba locuitorilor din Cerbureni (Argeş) către Grigore-Vodă Ghica în 1827.

Prea-Inălţate Doamne!

Jăluim Mării Tale că în prigonirea ce ne străgănesc dum-[nea]lor sărdarii Grigorie Izvoranu şi Costandin Colceagu, cei de acum stăpînitori ai învecinatii moşii Albeştii, pentru călcarea ce vedem că ni s'a făcut atît mai nainte, cît şi acum din moşia

www.dacoromanica.ro

noastră Cerburenii, trecînd peste fireştile semne ce sînt numite în hrisovul celui întru fericire răp[osat] Domn Radul Vvd. care îl avem la mînile noastre, adică ni-au luat acum, din răzvrătirei încoace[1], o bucată cu faţa văii Bilţii, cu muchia Runcului i cu poeniţa Căprioarii, pînă în coasta lui Neagoe, în care faţă a văii tot stăpînim şi noi.

Pîn călcarea numiţilor, dar cu gîlcevuri, din poeniţa Căprioarii alt clin de cîmp ce vine din glodul sărat de lîngă rîu, de la iazul morilor, ce din vechime în arătatul hrisov s'a numit Glodul Albeştilor şi trage linie pînă în numita poeniţă a Căprioarii din care face cap pă supt coastă pănă în valea Podului, l-au coprins de curînd şi l-au închis cu ogrăzi, de le stăpîneşte numai numiţii sărdari singuri, care noi înnaintea răzvrătirii l-am avut izlaz de vite. Iar din Valea Podului o şuviţă pă cîmp lată de stînjeni 300 şi lungă de supt coastă pînă în iazul morilor, unde de demult a fost matca veche a Argeşului, au coprins-o mai dinainte răposaţii Cîmpineni ce singuri o numia că ar fi trei cumpărători ce le-ar fi luat de la moşnenii noştri.

Pentru care călcări avînd atîtea prigoniri părinţii şi moşii noştri cu acei Cîmpineni, de cînd Cîmpinenii au scos alegător pă acel Clucer Gheorghe Serezlì de ni-au mutat cu viclenii, prin alegerile sale, numirea semnului firesc arătat în hrisov al Glodului de la rîu, tocmai sus în coastă, unde nu să vede nicio închipuire a fi fost glod, ci loc şesu, cît şi noi cu numiţii pănă acum, cînd ni-am înfăţişat la luminatul Măriei Tale Divan, unde cu iubire de dreptate cercetînd Măria Ta prigonirea dintre noi cu dumnealor sărdarii şi îndestulîndu-vă de fiinţa adevărului, din coprinderea cărţii de judecată, ce au arătat-o numiţii făcută din urma acelor două hotărnicii ale clucerului Serezlì, s'au dovedit cum că părinţii noştri, nerămîind atunci mulţumiţi de loc, au pornit pîră de catigorie asupra acelor hotărnicii, de s'au judecat aici. Şi, fiindcă mărturiile ce au adus atunci neamul numiţilor, pentru acel glod de este supt coastă, n'au primit blestem şi căci nevăzîndu-să vre-o astfel de încredinţare de mărturiile boerilor Cîmpineni, s'au socotit de Măria Ta netemeinice acele hotărnicii, şi, fiindcă în hrisovul ce-l avem noi sînt arătate pă anume semnile ocolului moşiei Cerbureni, între care este şi

[1] Adecă de la 1821.

www.dacoromanica.ro

Glodul, precum şi în hotărnicia Sfintei Episcopii din leat 7251. arătîndu-să că trupul lungului moşiei Cerbureni merge pînă la acel de atunci drum vechiu al Albeştilor la socu, pe unde s'au făcut şi cea dintîiu singură trăsură numai pîn acel cap al tot trupului moşiei pă drumul cel vechiu ce era pă matca Argeşului, cum am auzit de la părinţi, spre deosebirea părţii Sfintei Episcopii din Cerbureni.

Şi de aceea hotărăşti Înălţimea Ta ca amîndouă părţile să ne luăm hotarnici, care, mergînd în faţa locului, cu carte de blestem, să cerceteze cu amănuntul spre a să dăscoperi unde este întru adevăr acel glod, ce să arată în hrisovul ce-l avem noi şi, descoperind fiinţa adevărului în puterea blestemului, să înştiinţeze cu întreagă pliroforie, a să da izbrănire.

După care noi am luat pă d[umnea]lui med[elniceru] Ioan Giurescu de au mers acolo împreună cu Pit[aru] Nicolae Rătescu, cel de mai nainte hotarnic al numiţilor, unde cerînd de la d[umnea]lor sărdarii să aducă mărturii, ca să încredinţeze prin blestem că glodul este acolo supt coastă şi, de vor încredinţa, ne mulţumim a să precurma pricina, şi n'au avut niciun martor să facă acest fel de încredinţare nici din alţii, nici din cei 13 martori ce au plăzmuit mai nainte Pitar Rătescu la alegerea sa, că ar fi mărturisit că glodul este supt coastă, cu care ni-au stins cheltuindu-ne prin valuri de judecăţi şi văzînd orînduiţii alegători că numiţii nu au martori să aducă să facă hotărîta încredinţare, după coprinderea luminatei porunci, că adică acel glod este supt coastă, iar nu la rîu, unde este Glodul sărat, au făcut înştiinţare, către Innălţimea Ta, în care înştiinţare se vede că ne întunecă dreptatea în cîteva locuri. Insă.

A. Zic Alegătorii că martori n'au găsit numiţii a încredinţa prin blestem, după luminată hotărîre pentru Glod că este acolo supt coastă, cum aceasta nu s'ar fi putut dovedi nici mai nainte, de sînt trecuţi ani 83, cănd asemenea poruncă cu asemenea carte de blestem, de la Preasfinţia Sa Părintele Neofit, Mitropolitul ţerii, se didese.

Dar, cu toate că atunci neamul numiţilor n'a putut dovedi cu martori prin blestem pentru acel Glod, că este supt coastă, iar părinţii şi moşii noştri, cu un an în urmă, adică la leat 7256, de sînt ani 79, prin înscrisa mărturie a 24 de megiaşi ce o avem la mînile noastre, care megiaşi dinnaintea pomenitului Mitro-

www.dacoromanica.ro

polit ce s'au aflat acolo faţă, au primit cartea de blestem în capetele lor, şi-au arătat cum că acel Glod din hrisov, îl ştie şi l-au pomenit că este la rîu în gura Văii Podului, cum şi locul de alăturea cu Valea Podului îl ştie şi l-au pomenit al sătenilor ot Cerbureni, şi mărturisesc că zicea jupîneasa Marica, muma jupînesii Chiajnii, că îl ţinea pentru banii unui munte şi tot cu gîlceavă îl ţinea. Intr'un timp îl cosea jupîneasa Marica şi 'ntr'alt timp îl cosea Cerburenii. Iar, în urmă, părinţii noştri, dînd jalbă stăpînirii, au luat răspuns de au dus şi la Divan şease megiaşi dintr'aceia, care au mărturisit cu sufletele lor înnaintea d[umnea]lor celor de atunci veliţi boieri cum că acel semn numit în hrisov Glodul l-au pomenit la rîu, în gura Văii Podului şi acel loc de alăturea cu Valea Podului l-au pomenit al părinţilor şi moşilor noştri, cum şi la capul moşiei din jos, dăspre mănăstire ştiu că din Gruiul ce este din josul uleiului, din faţa cîmpului, din josul văii uleiului, [duce] drept peste cîmp, asupra rîului, la soc la drumul cel mare, iar nu unde l-au făcut boierii hotarnici, care această mărturisire pe de o parte să uneşte cu semnele cele adevărate ale hotărniciei Sfintei Episcopii din leat 7251, Sept. 20, ce este cu 4 ani înnaintea celor 2 aneri site de Măria Ta hotărnicii ale Clucerului Serezli, şi, pe de alta, cu cea de atunci anaforà a acelor răposaţi veliţi boieri, cari, văzînd şi pe martorii părinţilor noştri că primesc blestem şi hatîrul neamului numiţilor că este mare, lasă pricina la hotărîrea acelui Domn, care Domn la cercetarea hotărîrii ce au făcut, nu mai pomeneşte de martori care să cuvine a primi blestem şi care nu, căci martorii părinţilor noştri săvîrşise încredinţarea la faţa locului înnaintea acelui părinte Mitr[opolit] ; ci s'au întemeiat la vechea călcare de 60 de ani a neamului numiţilor şi hotărăşte ca să stăpînească acea jupînească Chiajna călcarea aceia, pe acolo pe unde stăpînise de ani 60, iar Măria Ta, ca un drept judecător şi părinte obştesc al Ţării-Romăneşti, ca să luminezi pe cei asupriţi, anerisind acea hotărîre, cu acele două hotărnicii în puterea cuvîntului pravilii, ce zice că călcarea între vecini n'are paragrafi, căci s'au dovedit cu destoinice cuvinte că părinţii noştri totdeauna au strigat de această 'năpăstuire, ai hotărît Innălţimea Ta ca de iznoavă, prin carte de blestem, să să cerceteze în faţa locului a să dovedi unde este acel loc, şi, numiţii neaducînd acum acest fel de martori, iată se înţelege că nea-

www.dacoromanica.ro

mul lor nici atunci n'au avut acest fel de martori, nici acum, iar părinţii noştri au avut, care să arată prin înscrisa mărturie de mai sus, dar hatîrul celor puternici au asuprit ticăloşia şi acì să vede tot adevărul Glodului unde este; apoi cei de acum alegători cum zic că atunci nu s'au putut dovedì care este Glodul, cînd este mărturisit de 24 megiaşi, ce i-au luat părinţii noştri şi lasă aceste temeiuri adică luminata hotărîre i hotărnicia Sfintei Episcopii, care face o tragere a tot trupului moşiei, numai la capul de lîngă Argeş, din soc, unde şi acum la cercarea măsurătorii ce s'au făcut din soc şi pînă în Glodul sărat, au eşit suma stînjenilor întocmai după acea hotărnicie şi înscrisa mărturie ce prin primirea blestemului au dat-o acei megiaşi şi să ia după vînturi ca să ajute pă numiţii?

Pentru care ne rugăm Măriei Tale ca, după aceste temeiuri, să ni să dea de semn al hrisovului acel Glod sărat de lîngă matca Argeşului, ce numai acest Glod este în fiinţă, ştiut în faţa locului, iar alt Glod undevaş acolea nu este şi dintr'însul să mergem drept în Poeniţa Căprioarii şi de acolea de jur împrejur, după semnile hrisovului şi ale hotărniciei Sfintei Episcopii, pănă la loc în matca veche a Argeşului, unde au fost drumul cel bătrîn al Albeştilor, pă unde stăpînim neclintit cîmpul acela din vechime d'avalma cu Sfînta Episcopie, făr de nicio prigonire. Iar că zic acum alegătorii că noi nu mergem cu stăpînirea pînă la matca cea veche a Argeşului, ci numai pînă în drumul cel nou al Albeştilor, la aceasta rău zic d[umnea]lor, căci noi mergem d'avalma cu Sfînta Episcopie pînă la matca cea veche, pentru că Sfînta Episcopie deosebit de acei stînjeni 270 ce i-au dăspărţit cu hotărnicia ce o numim mai sus, din hotaru Cerbureni, are şi alte locuri înfundate pe cîmpul nostru, atît de supt coastă, pînă în cel nou drum al Albeştilor, cît şi din drum tot acel căpătîiu al Cerburenilor, pînă în matca veche a Argeşului, care are a le stăpîni Sfînta Episcopie, neclintit şi nebîntuită precum le-au stăpînit.

B. Zic alegătorii că noi am înţeles acea carte de hotărnicie ce am găsit-o în condica Sfintei Episcopii că s'au făcut numai din soc în sus, pă drumul Albeştilor, de stînjeni 1075 şi, scoţîndu-să stînjeni 270 ai Sfintei Episcopii, rămîn ai noştri stînjeni 805, într'acel Glod de la Argeş, iar alegătorii au înţeles că această sumă de stînjeni 1075 este moşia Cerbureni masă cu cîte trele

www.dacoromanica.ro

trăsurile, adică din hotarul Flămînzeşti a Sfintei Episcopii pînă în stăpînirea Albeştilor şi au sforît-o prin cîte trele locurile şi lipseşte numai stînjeni 100 masă, trăsura mijlocului din pietrile Episcopiei ce sînt în gura Uleiului.

Dar aceasta au înţeles-o d[umnea]lor rău, iar nu noi, că chiar după cercarea măsurătorii ce au făcut acum s'au dovedit adevărul că suma stînjenilor din capul moşiei, pă lîngă matca Argeşului de la soc pînă în Glodul sărat de la rîu, au eşit întocmai precum am înţeles-o noi că ştim, iar celelalte trăsuri n'au eşit întocmai după a d[umnea]lor părere, ci la mijloc din gura văii Uleiului au scos lipsă, care trebuia să meargă pînă în dreptul Poeniţii Căprioarii, cum şi la capul moşiei din sus au eşit sumă mare de stînjeni, şi iată reaua d[umnea]lor înţelegere că, de ar fi tras acei hotarnici ai Episcopiei toată moşia pîn trei locuri, ar fi vorbit curat, după cum vorbeşte pentru alegerea Sfintei Episcopii, mai vîrtos că părinţii noştri n'au avut atunci trebuinţă a-şi trage moşia cînd hrisovul era în mîna lor, cu semne fireşti nestrămutate în veci.

C. Mai zic d[umnea]lor că noi am fi vîndut trei locuri înfundate din moşia noastră la boierii Cîmpineni şi cu acele cumpărături ne-ar fi coprins moşia de cîmp şi că rău am fi cerînd, şi mergem cu lungimea moşiei pînă în apa Argeşului, pentru adăparea vitelor, pînă a nu se face ogrăzi şi arături în dreptul acelui Glod de la iazul morilor.

Dar noi, de au avut boierii Cîmpineni niscai cumpărături în hotarul nostru sau nu, nu ştim decît că aceasta au fost o zisă a numiţilor, iar noi după mărturia a 24 megiaşi vedem că cu chip de călcare s'au pus pe acel loc de l-au coprins cu pricinuire de banii unui munte, care munte şi ce bani va fi fost aceia, noi n'am putut înţelege. De cît din cărţile ce vedem, să arată că aceste pricini sînt rupturi de răutate, din viclenia unui spătar Leca, strămoş boierilor Cîmpineni, ce în silnicie coprinsese şi robise pă strămoşii noştri cu hotarul moşiei, pă care pentru a lui viclenie l-au tăiat răp[osatul] Radu-Vodă [1], cum vorbeşte în hrisovul său ce-l avem. Şi atunci s'au răscumpărat strămoşii noştri şi au fost slobozi pînă în vremea răp[osatului] Domn Matei-Vvd., cînd atunci jupîneasa Grăjdana, soţia acelui spătar Leca, cer-

[1] Mihnea. E Leca al lui Mihai Viteazul *(N. I.)*.

www.dacoromanica.ro

cînd judecată cu strămoşii noştri, s'au învoit cu ea de i-au numărat şi ei 100 galbeni şi le-au dat zapis în lt 7042 [1], Iulie 15, întărit cu pecetia sa şi adeverit cu peceţile şi iscăliturile altor cinci boieri de atunci, ca să fie în desăvîrşită slobozenie cu moşia lor precum au fost. Şi după aceste rupturi de viclenii s'au ţinut în urmă şi Chiajna i Marica şi Pantazi, pînă cînd s'au făcut acele două hotărnicii miincinoase ale acelui Serezli şi s'au strămutat acel semn Glodul de lîngă rîu şi s'au întemeiat pă acea călcare de ne-au băgat în cele mai rele valuri de judecăţi, precum să vede.

D. Mai zic d[umnea]lor alegătorii că altă întindere cu vre-o călcare mai proaspătă din ceia ce au găsit numiţii sărdari de la boierii Cîmpineni, n'au făcut; făr de nicio frică de Dumnezeu prin înştiinţarea ce trimit cu hotărîre, zic că pricina ar fi urmînd întocmai precum au cercetat-o acel Serezli ce o arată prin acele două netrebnice alegeri ale sale, ce le-ai dărîmat Măria Ta, mai încurcînd numiţii alegători de la sine şi alte amestecături de cuvinte spre întunecarea dreptăţilor noastre.

Dar numiţii alegători nici la aceasta nu vorbesc adevărul, că noi am stăpînit acel clin din Glodul sărat pă din sus de Valea Podului pînă în Poeniţa Căprioarii i faţa văii Bilţii, ce era izlaz slobod de păşunea vitelor noastre, pînă la rîu, şi, din anul răzvrătirii încoace, au închis numiţii acel loc pă din sus de Valea Podului de cîmp cu arături şi semănături, iar în Valea Bilţii tot gîlceavă avem de cînd au trecut numiţii cu călcare peste muchia Runcului, ce este semn numit în hrisov de hotar firesc şi nestrămutat, cum să vede starea locului şi la închipuita hartă ce avem; apoi orînduiţii alegători, netemîndu-să de îngreunarea blestemului ce era şi asupra d[umnea]lor, cum îndrăznesc să ne întunece pe d'intregu cu amestecături de cuvinte, cînd pentru această de acum călcare, unde noi am stăpînit acele locuri pînă în anul răzvrătirii, să găsesc şi martori în faţa locului ce pot primì blestem? Pentru care fierbinte ne rugăm Mării Tale să ne aflăm îndestulaţi la aceasta, ca ori să aducă numiţii înnaintea Măriei Tale pă acei 13 martori ce zice Pitar Rătescu că i-au găsit în faţa locului la lt. 1825 ca să primească blestem cum că Glodul este supt coastă şi acolo să rămîie a ne izbrăni, sau, de

[1] De fapt, 7142.

www.dacoromanica.ro

nu, să ni să dea Glodul sărat de la rîu, ce să află în fiinţă, ştiut, atît de copil de 10 ani, cît şi de om de 100 de ani, după dovezile ce avem, care s'au dovedit şi atunci prin carte de blestem şi acum îl arată orînduiţii că este Glod sărat, lîngă iazul morilor şi de acelelante semne ale hrisovului, adică din acel Glod sărat, drept în Poenița Căprioarii, şi din poeniţă în muchia Runcului şi de acolea de jur împrejur tot hotarul moşiei.

Robii Măriei Tale

Noi moşnenii Cerbureni din sud Argeş.

[Jalba aceasta, pe trei pagini mari, nu se ştie prin ce împrejurare a ajuns în comuna Dragoslavele-Muscel. De bună samă vre-un locuitor din Cerbureni va fi venit pe la 1830 de s'a aşezat în această comună.

Tot privitor la satul Cerbureni se mai găseşte în Dragoslavele şi un hrisov slavon, avînd data de 7124.

Acest hrisov este cel amintit în jalba de mai sus şi a fost dat de Radu-Vodă Mihnea moşnenilor cerbureni, în anul 1616.

E scris pe pergament şi e rupt în patru locuri, astfel că se pot ceti numai fragmente dintr'însul. Se vede că a fost adus de la Cerbureni, de un locuitor numit Frăcea, care s'a aşezat în Dragoslavele pe la 1830.

Preotul **Ioan Răuţescu.**
Dragoslavele-Muscel.]

* * *

Felurite acte argeşene.

Vînzare de moşie „ohabnică în veci". „Şi, cănd o am vândut-o, fost-au şi cu ştirea vecinilor de acolô, care mai jos să vor iscăli anume. Şi noi pentru mai adevărata credinţă ne am iscălit mai jos ca să crează, şi am pus şi degetele.

Avt. 32 d., lt. 7258.

Eu Niţa pop Zotii, vănzătoare.
† Eu pop Gheorghe, mart.
† Eu Panait sin Niţii, mart.
Sintion Zetu, mărturie.
Şi eu Saltana sin Niţii, mart.

www.dacoromanica.ro

* * *

1-iu Maiu 1775. „Adeverinţa nostră care mai jos ne vom iscăli. Viind părintele egumen de la mănăstire, a cercetat hotarăle înpreună cu moşteni i cu preoţi: noi megiiaş bătrâni care am ştiut hotarăle şi cu frica lui Dumnezeu am arătat semnele, de la rota frântă până la cătini, de la cătini pe piscu la fag este hotar bun fără de nicio pricină, iar den fag până în curmătură pe muche, unde să înpreună cu hotar[ul] Cărpenişului, apoi iar pe muche până la plută, de la plută iar muchea până unde au fost fag[ul] cel mare, iar de la fag cubură la vale până în capul piscului al mlăpilor (sic), care să hotăraşte cu moşiia dumnealor Bucşănescu...". „Noi lăcuitori cari ne aflăm la Urlueşti noi am scuturat şi pometele şi am cosătu şi livezile, dându şi obicinuită dijma mănăstiri, iar acum de cătăva vreme nu ne-au îngăduit dumnealor, zicându că moşiia este a noastră, dar, cercetând părintele pe noi omeni bătrâni, am grăit dereptu, căci căce până acum nu zăcia ca să arătăm hotar[ul]. Acum am arătat pe unde au fost iarăş precum arată hrisoavele sfintei mănăstiri." Iscălesc preoţii Sima, Vălcu, diaconul Vasile, „unchiaşu Mărin", puind degetul.

* * *

20 Mart 1773. „Invoială cu egumenul Găiseanu." „Iar pentru siliştea veche i prunii ai Buneştilor să nu aveţi amestec, să fie supt stăpânirea sfintii mănăstiri, să-l scuture, aşăjderea şi pentru morile ce vor fi pă aciastă moşiie la apa Vedislava să aibă a da nooă pe an căte tl. patru."

* * *

† Adecăte eu Niţa preoteasa a răposatului pop[a] Zotii de la biserica domnească de sus, denpreună cu fii-mieu i cu fetele mele care mai jos să vor iscăli anume, dat-am zapisul nostru la mâna dumnealui meşterului Mihai croitorului den Bucureşti ca să-i fie de bună credinţă precum să să ştie că, având eu o vie în dealu Boldeştilor, care vie iaste alături cu viia dumnealui ce o are de cumpărătoare de la Sfinţiia Sa răposatul socru-mieu popa Vintilă, şi eu ne mai putându să o ţiu, o am făcut vânzătoare şi o am vândut dumnealui, însă pog. 1 pl. po

www.dacoromanica.ro

tl. 18, care face tl. 37, însă viia şi cu 2 buţi, o bute mai mică i un buriu, 2 tocitore i 1 hărdău, o vadră, un şăştar şi cu locul cât ţine la vale. Şi am luat toţi banii deplin în mâna mea. Drept aceia am dat acest încredinţat zapis la mâna dumnealui ca să stăpânească dumnealui şi copii dumnealui, căţi Dumnezeu îi va dărui...

Publicate de *N. Iorga.*

* * *

O scrisoare basarabeană.

Cu părinţască dragoste mă închin dumitale căpitane Năstasă Lipcane.

Pentru totdeauna rog pe milostivul Dumnezeu ca să te ţia sănătos şi să-ţi dăruiască cele de fericire. Şi, fiindcă în vreme vinirii mele acolo din a stânga Prutului nu m'am putut învrednici a mă întâlni cu d. şi mult am dorit, dar acum cu aciastă a mè scrisoara mă sărguesc a-mi încredinţa nădejde şi socotesc că nu te vei lepăda. Fiiule şi fratele meu, mă rog pune toată sălinţa ca însuş pentru dum. şi-mi scoate treisprezeci stânjini de moşiia Măgurele din parte Bunei, de la moşul Năstasă ot Brovide, ce cu apucătură şi sălniciia mi-au luat, căci dum bine ştii că n'are parte Bunei nicăiure. Şi, fiindcă are a să face alegerea tuturor stânjânilor de moşiia unde mi să cuvin şi să să facă teslim dumisale cuconului Iordache Donici, să-i faci şi aceşti stânjini din Iliiahare *(sic)* şi din dialul Pântei şi din vălcè şi delniţă şi din Oricova, şi spre mai bună adeverinţă dum. vei osteni la satul Măgurele la Ioan Roşa şi Vasăle Coştug i Pavel Chetruţă, care vor mărturisi că fără cuviinţă au luat moşul Năstasă parte mè, precum şi săngur au mărturisit către mini în Chişinău şi n'au tăgăduit şi nici poate să-i ţiia în tăriia. Aciasta mă rog, şi nu te lenevi a nu mă agiuta la lipsa mè de acolo, că-ţi voiu fi neîncetat rugător către Dumnezeu pentru îndelungare anilor dumitali.

Şi stânjinii aceştiia, după cum am zis, să vor face teslim dumisale Iordache Donici, după cum am cu dumnealui aşăzare.

Iară eu sânt ca un părinte
al dumi.
L. 1829, Octv. 9.

Scrisoare aciasta din parte mè poate

www.dacoromanica.ro

să-ţi fie dumi la cei din înpotrivă ca o vechilimè.

(Un rînd tremurat.)
Ioan Dimachi (?).

Cătră dumnealui căpitanul Năstasă Lipcanul ot satul Călăraşti cu părinţască dragoste să i să dei. De la Eşi. În oblastira Basarabii. Publicate de *N. Iorga.*

* * *

Însemnări la biserica din Breasta.

† Această sfântă şi dumnezeiască beserică, unde să prăznueşte hramul sfintei Adormiri şi a Sfîntului Nicolae, s'au zidit din temelie cu toată osărdiia şi cheltuiala cocon. Marii Bengiascăi Stolnicesi, să fie spre pomenire dumisale şi a tot neamul şi înfrumusiţînd-o şi cu zugrăveala, după cum să vede. Şi s'au început de la anul 1782, în zilele pria-luminatului Domn Io Alexandru Ipsilant Voivod, cu blagosloveniia Priasfinţiei Sale iubitorului de Dumnezeu Filaret episcop Rămnic; 1784.

Pe păreţi în stînga: pan Radul Bengescu, biv Vel Stolnic (haină verde, mantie albă cn manşete), pan Gheorghie Bengescu biv Vel Sluger, paniţa Ancuţa Slugereasă Bengĭ. (şlic, mantie cu cacom, misadă), coconu Ştefan (lîngă ea), pan Constandin Argent[oianu] biv Vel Pitar, paniţa Bălaşa, iubitorul de Dumnezeu Filaret episcop Rămnicului.

La dreapta: paniţa ego Maria Vel Stolniciasa (soţia lui Radu), pan Costandin Argint[oianu] biv Vel [Clucer], paniţa Maria Argetoianca Crucĭ., pan Gheorghie Coţofeanu Vel Pitar, paniţa ego Bălaşa, pan Antonache biv Vel Sărdar, paniţa ego Aniţa, pan Costandin Otiteleşan biv Vel Slugĭ.

Afară: paniţa Safta. Publicat de *N. Iorga.*

*

Note de cronologie moldovenească.

Pe o foaie în stăpînirea mea:

Însămnari de întămplările şi vremile anului 1852, Ghenar întăi.

Iarna au fostu fănă *(sic)* ger şi puţin omăt, mai multu ploaiă şi noroiu.

În zia de Paşti de pi căndu a întrat la bisărică noapte a început a ningi şi pănă în ziă s'au făcut omătu mare di un lat

www.dacoromanica.ro

de mănă; pănă sara s'o topit. Ă doă zi iar au nins şi o ploat toată zia şi toată săptămăna luminată au fostu vreme tot întunecată şi cu ploai, şi numai fostu soare şi Vineri pănă de amiază în disară.

1853, Iunii 20 au vinit Ruşii în Moldova.

1854, Martii 11, au început a treci pisti Dunări cu caicili Ruşii pănă s'o gătit podu: podul s'au aşăzat în doă zili şi doă nopţi,

Sămbătă diminiaţă în 13 Martii au început a treci pi podu: podul au început a-l aşăza de Mercuri sara spre 11 a lui Martii.

Tot anul acest 1854, la Avgust în 20, s'au tras toati oştirile Ruşilor din Moldova, V[alahia] şi Turciia înnapoi în Băsărabiia, d[upă] [mer]gire Ruşilor în Băsărabiia au vinit Nemţi.... *(rupt).*

Publicat de *N. Iorga.*

*

Un manuscript armenesc

Pe o Evanghelie din secolul al XIV-lea a bisericii armeneşti din Roman:

Această Evanghelie am găsit-o eu preotul Ştefan Moise, parohul bisericii armeneşti din Roman, printre cărţile vechi ale bisericii şi, văzînd valoarea vechimii ei, am păstrat-o, şi care este scrisă după data lui Isus în anul 551 şi după data Armenilor în anul 714.

Această Evanghelie este scrisă în Capitala Ciliciei de către Ghiragos diaconul bisericii în timpul catolicosului Ciliciei Constantin şi a regelui Hetum. Data Armenilor de atunci a fost 714.

Traducere a părintelui paroh.

*

Vechi preocupaţii arheologice

Preaosfinţite Stăpîne,

Lăcuitorii veşceni viind a cerut ca să li să dea voe să scoaţă cloţuri de cărămidă din veichea zidire Reşca pentru facerea şcoalii satului, supt cuvînt că în porunca cinst. ocîrmuiri ce li s'au dat să aminteşte de a să face de proprietarul moşii, şi satu numai cu munca, şi zoriţi fiind ca să să puie în lucrare, ei a început a scoate cloţuri de cărămidă. De aceia nu lipsim să punem în cunoştinţa Preaosfinţii Voastre.

Protopop: I. Protopresviter.

1838, Avg. 10. No. 52.

www.dacoromanica.ro

Neofit. ş. c. l.

† Cucernice Protopesvitere chir popo Marine, protopoape al plăşii Caracălului, blagosl. Văzînd cele ce ne înştiinţezi prin raport. Cuč. [Tale] de la 10 ale trecutului Avgust supt no. 52, care s'au primit aici la 28 ale acestei luni, răspundem cum că, de să vor fi scos de lăcuitorii Rescei întru adevăr cloţuri de cărămidă pentru facerea şcolii satului, iar nu cărămizi întregi, primită este urmarea lor, iar, înpotrivă. cînd să va dovedi că ei au scos sau scoţ acum cărămizi întregi şi în urmă le fărîmă ca să arate că sînt şi că au luat cloţuri, atunci vor cădea atît ei întru învinovăţire că au îndrăznit la aceasta fără porunca noastră, cît şi Cuč. [Ta] în răspundere, căci, ai îngăduit şi nu te-ai arătat la cinst. ocarmuire cu cerere a-i popri de spre aceasta.

1838. Sept. 30. No. 401.

(Arch. Ep. Rîmnic, a 1838, de la 24.)

Publicate de *T. Gh. Bulat.*

* * *

O descriere a ţerilor noastre pe vremea lui Mihai Viteazul.

In **La seconda parte della geografia di Cl. Tolomeo con le espositione fatte dall' eccellentissimo Gio. Ant. Magni, Padovano, lettore delle matematiche nel publico studio di Bologna, tradotte dal R. D. Leonardo Cernoti, Vinitiano** (Veneţia 1597), se cuprind însemnări cu privire la Romîni peste care s'a trecut până acum. Unele ştiri se află şi aiurea, ca la Botero; altele sînt cu totul nouă. Magni pare să fi avut şi o informaţie personală.

Data redactării textului său e 1595; se vede după menţiunea că în anul acela chiar s'au ridicat contra Turcilor, alături cu Impăratul Rudolf, amîndoi Domnii romîni, adecă Aron-Vodă al Moldovei şi Mihai Viteazul.

La Ardeal întăiu, vorbindu-se, după Iustin, de opera lui Traian, se urmează astfel cu părăsirea Daciei şi urmările ei:

„Ma Galieno dopo dugent' ani la perdè, onde, frapostovi intervallo di tempo e vicissitudini di cose, degenerarono gli habitanti romani da' costumi romani et inbastardirono la loro polita lingua, onde non più sono intitolati Romani, il qual nome tuttavia fra loro anche si mantiene, ma Valachi, gente aspera, ignara delle buone arti et honeste discipline, dedita alla cura de gli armenti o delle bestie. Non nego però che non si possa in essa trovare

www.dacoromanica.ro

de gli huomini civili, sicome frà gli Scitti si trovô Ancarasi, ma per il più allevati da persone d'altri paesi. Non possede terre murate, non città, non habita, come l'altre, in case di pietre o fabricate con abbelimenti, che si contenta di stare in case di paglia, di vivere ne' monti ed alla foresta. La religione loro è greca scismatica, sebene conoscono per capo della sua sede il Patriarca di Constantinopoli. Inoltre hanno molte cose communi co' gentili, come sono delusioni, indovinamenti, incantesimi, giuramenti per Giove e per Venere, la quale chiamano santa, modo di sepelire i morti, di menar le mogli, di rifiutarle ed altre simili cose. Ma di queste assai.

Nota. [Acest capitol e singurul cu note, şi multe adause:] I principali habitatori di questa natione habitano la valle di Zarmizegetusa, di cui sono a gran pena le ruine sepolte nelle vepri e negli spinetti et i luoghi circonvicini; e sono giudicati più amorevoli de gli altri Valacchi.

[Nota 13 apoi, şi 14:]

Abondevolmente donano a' loro morti vino e vestito, credendo che per viaggio possano patire fame e sete, prima che giungano al Paradiso o ad altro lor' destinato luogo. Rubano le verginelle a guisa de' Sabini, alle quali subito ch' hanno rotto la virginal zona, danno la mano e le prendono per mogli. Rifiutano le consorti senza alcun riguardo.

La Secui se observă că literele lor sînt ca ale Evreilor, Sirienilor şi Abisinilor, scrise de la dreapta la stînga şi că „nella libreria del Gran-Duca di Fiorenza è un libro di tali caratteri". La Braşov, „al tempo della fiera vengono hoggi Turchi, Arabi, Armeni, Greci, Valachi, Italiani e Poloni con importantissime e pregiatissime merci". Ştie că boii se vînd în Italia, Austria, Germania şi îşi „aminteşte", „et in ciô mi fà fede il Bonfinio" că „odată" s'a vîndut un bou mare cu un florin.

Harta cuprinde şi în Muntenia „Argisch" şi „Pitesk" (p. 111). Mult mai slabă e cea de la Imperiul turcesc, în care rătăcesc „Lapzna" (Lăpuşna), „Saline", „Nus" (Huşi), „Trocov" (Tîrşor) şi „Targos".

In harta Rusiei (fol. 1 Vo.) apar Moncastro, „Majo" în Basarabia, „Mangosest", „Berlach", „Caaoz".

La Polonia (fol. 105 Vo.) se notează: „Seret", Hotinul, „Sroka",

www.dacoromanica.ro

„Szepanovice" (Ştefăneşti), „Tubercza" (Ciubărciul; pus şi de ceia parte a Nistrului) şi „Byalogorod" (Cetatea-Albă).

In deosebi se vorbeşte apoi de ţerile de dincoace de munţi, astfel (Benderul şi Achermanul trec ca sangiacate ale Bulgariei):

La Doppia Valacchia, cioè la Moldavia e la Transilvania. La provincia della Valachia, la quale altri chiamano Flacia, altri Valagnia, è frà il Danubio et il fiume Tira e frà la Transilvania et il Mar Eussino o Negro. Questa si faceva già, come fù detto nella descrittione della Transilvania, parte della Dacia. Ma hoggi vien distribuita in Maggiore et in Minore.

La Valachia Maggiore si sporge al Mar Eussino e da' nostri è detta Moldavia, ma da' Turchi è nominata Carabogdania, cioè Negra Bogdania o regione del Bogdano dal formento negro, di cui è il suo territorio fertilissimo. Ella è piana e fertile d'altro ancora che di cotal formento, mà senza habitanti e senza alberi. Onde si fà fuoco con lo sterco de' buoi. D'ottimi cavalli abonda, li quali sono assuefatti alle fatiche, et anco è ricca di buoi grandissimi e di minere d'oro e d'argento, le quali per timore de' Turchi non si cavano. Di più, i fiumi quì portano l'oro; primario de' quali è il Pruch, che altri dicono il Berut, il quale s'hà per il Giarasso di Tolomeo.

La città di Zuccavia è il seggio del Vaivoda e le terre murate più degne sono Varna, Ocazconia, Barlavia, Cutinari e Cocino. Habitano in Moldavia molti Armeni, Giudei, Ungheri, Sassoni e Ragugei, presso i quali è tuto 'l trafico. Perciochè questi sono quei che mandano il formento et il vino nelle Russia e nella Polonia et cuoi, schiavine, cere, carni di buoi salate, butiro e legumi in Constantinopoli. Anche la malvagia, che da Creta si porta nella Polonia e nella Germania, passa tutta per questo paese. Onde il Vaivoda ne riceve grossa gabella.

S'appartiene alla Moldavia la Bessarabia, che è l'estrema sua regione, situata nella riviera al Mar Negro, cosi denominata da i Bessi della Tracia. In lei sono Kili e Moncastro o Cherme, terre murate, le quali con essa regione insieme occupate furono dal Turco l'anno 1489 et in Moncastro risiede un sangiacco suddito al beierbei della Grecia.

La Valacchia Minore si nomina Trasalpina et anco Montana da qualcuno; ma da' Greci vien detta Valachia. Onde questa è quella che semplicemente cade sotto il nome della Valacchia. Ella

www.dacoromanica.ro

s'allunga presso le rive del Danubio, aspra e malamente habitata. In lei è Ternovizza, terra murata, seggio del Vaivoda. L'altre terre murate che vi s'hanno sono Braila e Trescorto, non lungi dalle quale si cava una certa specie di bitume, del quale, sicomo della cera, si fanno buonissime candele. Il restante d'essa regione s'habita per communi e per viillaggi.

In tutta la Valachia si trovano minere di sale azurro massiccio come il marmo, il quale pestato diviene bianco. Vi s'hanno etiandio molte minere di ferro.

Per il più, i Valachi sono instabili, iracondi, applicati alla crapula et all'ocio e poveri; li quali habitano in case fatte di legna e di strame, increstate con creta e coperte con canne, che quivi abonda.

Era la Valachia tributaria del rè della Polonia, in guerra mandava cinquanta mila cavalli, e si mostrava copiosa d'ogni bene, ma hora è per le lunghe guerre co' Turchi resa deserta e fatta tributaria d'esso Turco l'anno del Signore 1461, a cui ubidì infino all'anno presente, nel quale l'uno e l'altro Vaivoda, cioè quello della Valachia Maggiore e quello della Minore hanno con l'Imperatore de' Romani cospirato contra il Turco [1].

La Polonia rusească (fol. 118 Vo.) se arată că vinul se aduce din „Panonia, Moldova şi Valahia". La Cameniţa se vorbeşte de atacurile răspinse ale „Tatarilor, Valahilor şi Turcilor" (fol. 109). **N. Iorga**

DĂRI DE SAMĂ

Petre V. Haneş, **Istoria literaturii româneşti**, Bucureşti 1924.

Expunerea d-lui Haneş e bine informată şi clară.

O sintesă interesantă o deschide. Dar vechea propagandă catolică n'o fac la noi Iesuiţii (cari sînt din secolul al XVI-lea), ci Franciscanii şi Dominicanii. La Neamţ nu e probabil să se fi scris un letopiseţ pentru Petru al Muşatei (nu Muşat). Neacşu din Cîmpulung nu pare a fi un boier, ci un negustor. Innainte de scrisoare sînt cuvinte româneşti în acte slavone. Originea întăielor traduceri autorul nu vrea s'o hotărască. Crede că trebuie să pomenească bizara teorie recentă a traducătorilor saşi, **cari n'aveau atunci niciun motiv să traducă Scriptura în româneşte.** Ipotesa Giurescu asupra rolului lui Simion Dascălul

[1] Fol. 197-197 V-o.

www.dacoromanica.ro

faţă de cronica lui Ureche e admisă, dar cronica e evident a unui boier şi om de Stat, nu a unui dascăl de latineşte, venit din Ardeal (să nu fie însuşi Vladică Simion Ştefan?). Nu dascălul ar fi pus la îndoială minunile. Nu el ar fi aşa de „Moldovean". Povestea fugii lui Petru Rareş în Ardeal pare a fi luată dintr'un text românesc contemporan. Chipul lui Miron Costin de la Burdujeni e fals: avem a face cu un boier fanariot. E sigur că Miron Costin nu uneltia contra lui Vodă Cantemir? Intre Miron Costin şi Stolnicul Constantin Cantacuzino nu e de tras un paralel: cel din urmă e mult superior. Forma acestuia nu e nici „greoaie", nici „neromănească".

Redactarea Cronicei lui Constantin Căpitanul de Radu Popescu e greşit admisă: între aceasta şi lucrările adevărate ale lui Radu e o mare deosebire ca stil.

N. I.

* * *

Iacov Antonovici, episcopul Huşilor, **Documente bîrlădene, volumul IV, Acte de la mai mulţi şoltuzi şi dregători ai Bîrladului şi alte acte vechi de prin secuiii XV, XVI, XVII, XVIII şi XIX**, Bîrlad 1924.

Unele din aceste acte sînt cunoscute. Cel mai vechiu, din 1424-7, e luat din culegerea de acte moldoveneşti din Braşov a lui I. Bogdan.. Urmează unul din 1444, din „Suretele şi isvoadele" d-lui Ghibănescu. Un altul din 1493 e inedit, ca şi cel din 12 Ianuar 1425.

Un act de la „voitul" Anton (c. 1598), p. 38. Mănăstirea Grăjdana, în 1598-9, pp. 40-1 (proces cu Nistor Ureche). Acte de la şoltuzul Carapoton, pp. 67 şi urm.

In August 1680 Dosofteiu, patriarhul Ierusalimului, aprobă ca Doamna Dafina, văduva lui Dabija, şi ginerele ei, Iordachi Ruset, să vîndă o moşie dată de răposatul Domn mănăstirii Bîrnova (pp. 118-9). Nume de femeie Neamţa, p. 122. Intărire din partea lui Constantin-Vodă Cantemir pentru ginerele său Lupu sau Lupaşcu Bogdan, fiul lui Gheorghiţă Comisul (30 August 1685) (p. 123 şi urm., menţiune şi a egumenului de la Fătăciuni; pp. 125-6). La 1687 vînzare şi „din pînea mare şi din pînea mică şi din fînaţ şi din pomet", etc. (p. 131). La p. 136 nu „în măsa", ci „înmă-sa", mamă-sa. Un act privitor la credinciosul lui Constantin Cantemir, Ştefan Cerchezul, p. 140 şi urm.. Altul de la acesta însuşi, p. 143 şi urm. Boier care „îşi face bor-

www.dacoromanica.ro

deiu", „cînd trecea Impăratul la Cameniţă", în 1673, p. 154. Huşoaia la p. 157 explică perfect pe Huşul de unde s'a numit oraşul. Turci închizîndu-şi debitorii, p. 162. „Văcarii de Tutova şi de Covurlui", cu văcăritul, în 1708, p. 163. Cheltuială pentru înmormîntarea lui Teodor Sturza, c. 1740, p. 170. „Cotul lui Gherei Mîrze", p. 171. Rară chitanţă tipărită de văcărit: „Ţinutul — vă leat [7162], ocolul —, satul —, numele —, porecla —, vite —, părul —, am plătit văcăritul într'acestu anu" (p. 175). La 1757 „oameni streini, nu ştiu Greci sau Sîrbi, neguţitori, şi au fost făcînd cerezi de boi" (p. 179). Un tată dă pe fiică-sa cui o scăpase de la Tatarii cari-i încunjuraseră casa (ibid.). „Satul Huşii, de la Ţinutul Sucevii" (p. 183). Creditori turci şi la p. 190. Un izvod de ajutorinţă din 1775, p. 195 şi urm. Oi date la Smil (Ismail), p. 200. Foarte preţioasă înştiinţarea caimacamilor, după uciderea lui Grigore-Vodă Ghica, despre numirea lui Costachi Moruzi ca Domn, „ce-au fost dragoman". Fiind „vremea aratului", locuitorii sînt îndemnaţi „a se apuca de pămînt, nelăsînd să treacă vremea folosului lor" (pp. 201-2).

Listă de venituri din Tutova în aceiaşi lună a lui Octombre 1777, p. 208 şi urm. Caimacamii opresc a se întrebuinţa de boierii ispravnici, poşta, menzilul, „că sînt destule alte multe porunci ce merg cu menzil" (pp. 204-5). Domnul însuşi cere la 1781 ca locuitorii „să are şi să sămine grîu de toamnă şi să facă şi arături pentru sămănat grîu de primăvară" (p. 211). Ispravnicii să meargă printre oameni şi să-i şi „zapciască" (p. 212). Regulamentul pădurilor în Moldova, 10 Decembre 1792: se iea de moşieri numai zeciuiala de la cherestea, nu şi de la lemnele de ars, p. 227 şi urm. Se arată şi cum să se facă tăiarea. Pentru biserici şi case nu se plăteşte nimic. La 1799 cafenea la Bîrlad, p. 241. Biserica Ducăi, acolo, **ibid.** Actul de fundaţie a şcolii elineşti şi moldoveneşti, 28 Maiu 1803, p. 246 şi urm. (vacanţă „la praznicele împărăteşti şi la arşiţile cîneşti"). „Sîmbra toamnei şi a primăverii", p. 252. Scrisoare a Mitropolitului Veniamin pentru „îmbrăcarea" unui boier care se călugăreşte, pp. 255-6. Ridicarea calităţii de **patriot** la 1823 cui face jafuri la strîngerea veniturilor, p. 183. Contract cu zidari, p. 294. Hotărîrea unui nou „meidian" la Bîrlad, în 1825, p. 296 şi urm. Măsuri în 1829 contra ciumei, pp. 302-4. Spiţerul

www.dacoromanica.ro

Samuel Engelleiter şi ginerele, spiţerul Iohann Kraus, în 1831, pp. 305-6. La 1832 Lafarie medicul Bîrladului, p. 307; cf. p. 311.

La apendice un act din April 1629 are iscălitura lui Nicoară Hatmanul, pp. 336-7. Ioan Ursuleţ Postelnicul pare a fi cumnatul lui Ioan-Vodă Callimachi, p. 340 şi urm.

In facsimile se dă actul de văcărit, semnătura lui Dosofteiu de Ierusalim şi pecetea oraşului Bîrlad, precum şi actele de mărturie, între care una foarte frumoasă cu Sf. Procopie.

N. I.

* * *

Stoica Teodorescu, **Monografia oraşului Cîmpina**, Cîmpina 1924.

Lucrarea, foarte bine făcută, începe prin consideraţii asupra condiţiilor geografice: ele sînt cu totul nouă şi foarte folositoare. In partea istorică (de la capitolul IV) se arată că numai odată cu începutul secolului al XVI-lea localitatea e pomenită în izvoare: trebuia studiată şi originea, slavă, a numelui. Nag e Neagu, Flora Bulgarus e „Şcheiul Florea". Autorul vede în Cîmpina locul unde se lua încă din secolul al XV-lea vama Prahovei. Un clucer Palalega locuia aici în secolul următor; vama avea un vătaf; era şi o biserică. Lîngă Cîmpina cea mare, exista atunci o Cîmpiniţă zisă şi „Curiacul", nume neexplicabil. Tîrgul apare la 1662-3. Mihai Cantacuzino Spătarul cumpără un loc aici în silişte. Brîncoveanu ţinea atunci ispravnici. Trec pe la Cîmpina oile şi se cară vinul. Se lua păcură din puţuri. Boierii Cîmpineni sînt arătaţi aproape în acelaşi timp: o Cantacuzină (fata lui Drăghici), Caliţa, văduva lui Manta, fiul lui Gheorghe, şi nora ei, Ilinca, stăpînind o cumpărătură recentă de la moşneni, neamurile Pătraşcu şi Banu. Fiul Caliţei, Pîrvu, are un fiu Pantazi, care iea pe fata beizadelei Constantin Cantemir (v. mai sus, aici), copiii chemîndu-se Scarlat (după Ghica-Vodă) şi Constantin (după bunic şi străbun), şi o nepoată a lui e Maria Lupoianu, fata lui Radu Cîmpineanu.

La 1747 era şi a doua biserică. Ocupaţiile austriece contribue la însemnătatea pasului şi a localităţii. Trădînd la Nemţi, Cîmpinenii sînt deposedaţi de Vodă-Mavrogheni şi reintegraţi de Alexandru Moruzi. Scarlat ajunge apoi şi Logofăt Mare. La 1810 însă era un Vistier şi un Stolnic, fiecare cu Cîmpina lui.

Pe atunci Lupoienii trec, prin Maria, fiica lui Constantin, o

www.dacoromanica.ro

parte de stăpînire Bujorenilor, dintre care unul, Grigore, face biserică avînd „odăi înprejur pentru primire de streini şi locuinţă de bolnavi" plus o şcoală cu 60 de copii la româneşte, 30 la greceşte. Era han deci la biserica aceasta. Constantin Cîmpineanu, tatăl lui Ioan de la 1840, face la 1827 a treia biserică. Urmează certe între Lupoieni şi Bujoreni. Viaţa oraşului e urmărită şi în epoca Regulamentului Organic, cînd (la 1861 şi Dobrogeni) prosperează. Epoca petrolului dă un avînt mult mai mare Cîmpinei.

Un număr de documente încheie lucrarea, scrisă pe îndelete, cu iubire şi literar.

N. Iorga.

CRONICĂ

În *Ion Niculce*, III, se dă un studiu amănunţit asupra moşiei Sineşti în care sînt amestecaţi şi Năculeştii. Se vede că Mitropolitul Sava îşi avea aici un schit. Nume de om Bîrlad, Mehedinţi, p. 19 (cf. şi p. 21). Foarte justă observaţia că Erbiceni înseamnă satul lui Iurghici *(ibid.)*. Se relevă un act publicat de V. A. Urechă *(Miron Costin*, I, p. 714), care înfăţişează pe un Ştefan fiul lui Darie din Podobiţi venit cu Sobieski spre Bugeac şi care pradă pe vecinii săi. Pentru uciderea secretarului Konarski de Timuş Hmilniţchi, p. 22. Turc cu miere (1715), p. 23. Un Ioan zugravul pe la 1750, p. 25. Un Vîlcea Moldovean pe vremea lui Alexandru-cel-Bun, p. 27. Solomon Bîrlădeanu trimes la Poartă, p. 130. — D. Gh. Ghibănescu tratează despre breasla mişeilor din Iaşi. Un Papăjemnă, p. 91. Normele morale sînt de cel mai mare interes: să nu ceară cei ce pot lucra, „căci mare păcat ieste aceluia ce ceare milostenie care poate însuşi să se hrănească"; „să nu-şi zădărească rănile", să nu se bată prin pridvoare, să stea liniştiţi, să nu ceară a doua oară, „aducîndu-şi aminte cum că ei cer în numele lui Is. Hs., a celui mai smerit şi mai liniştit" (pp. 107-8).

La documente, un «Moisii doftorul» în 1663 (p. 120, dar şi pp. 133-4; martur Ionaşco zugravul). La 1695, Ştefan zugravul (p. 126). «Hudiţa cât merge calul cu şaua», p. 147. Act municipal ieşean din 1603, pp. 147-8. Dania lui «Noi Alexandru

www.dacoromanica.ro

beizadè sin Antonie Ruset Voevod» către «sluga sa Gurbet Armaşul» (pp. 150-1; Constantinopol, 6 Februar 1678). Locul îi fusese dăruit de Vodă-Petriceicu (pp. 152-3). Un Cernovodean la Iaşi, p. 162. Un Mihalachi, fiul lui Dumitru Brăharul, fost la 1697 în Moscova (p. 166). Foarte interesant «giupînu Eni neguţătoriu... feciorul lui Andocăi, neguţătorul de la *Meţova* de la Rumeli» (p. 167). Şi un „Coste sin Leondari neguţător de la Rumeli" (p. 168). La 1753 un „giupân Anastasă Popa Hristu Celepur lipţcan" p. 168). Act al lui Alexăndrel, 1453, p. 176. Act municipal din tîrg unguresc, sec. al XVII-lea, pp. 179-80. La 1730 beizadea Ioniţă Cantemir dă surorii Aniţa nişte vite; vrea să plece la Munteni, dar, dacă nu-l lasă Nicolae Mavrocordat, vitele se vor da cumnatului, Dudescu (p. 182). Fiii lui Antioh-Vodă şi ai unei Ceaurese, Ivan, Dimitrie şi tatăl unui Dimitrie, sînt în Rusia pe la 1740. Ivan fusese la Constantinopol; fiica lui iea pe un Alistar. Maria, sora lui Dimitrie al treilea, iea pe Munteanul Cîmpineanu. Maria se judecă cu Ana Păladoaia, sora lui Antioh. Dimitrie se bucură în 1772 de crezuta anexare la Rusia (p. 183).

O fată a lui Constantin Cantemir din Rusia, Măriuţa, logodită, de copilă, la Munteni, iea pe Vornicul Pantazi, care se judecă în 1775 cu Paladi, fiul domniţei Aniţa. Averile lui Cantemir se confiscaseră ca ale unui „hain". Dar Ioniţă Cantemir, venind în ţară, a arătat că i se cuvin lui aceste averi ale lui Constantin şi ale celuilalt hain, Dumitraşcu (7253). Procesul se judecă după „nearaua", *novela* lui Leon Înţeleptul, „chir Leon", cuprinsă în Harmenopulo. Se confirmă donaţia lui Ioan-Vodă Mavrocordat în folosul lui Ioniţă şi deci al lui Paladi (pp. 184-5). În legătură cu venirea lui Constantin Cantemir în Moldova e actul următor, care-l presintă venind cu Calmucii ruseşti, „cu Calmăşii" (p. 188). *„Pustia"* basarabeană apare la 1565 într'un act de la Alexandru Lăpuşneanu în regiunea Căinarului, şi cu acest prilej apare un fost pîrcălab care poartă numele de *Sas* al vechiului Voevod (p. 187). Foarte interesant ordinul lui Ioan Mavrocordat către un căpitan Giuşcă de a merge cu „boiarii cei mari la Ţarigrad pentro trebuinţăli şi nevoile ţărăi", aşa încît să fie „după mizăpăresă" la Galaţi (p. 187). O „leftică cu şase telegari" în familia Razu la 1755, p. 188. Lui Giuşcă i se porunceşte de Ruşi

www.dacoromanica.ro

la 1769 să continue a apăra „marginea", ajutat de „lăcuitorii neguțători cu toții cu arme și călări" (p. 189). Norocul lui Giușcă venise din faptul că, pe vremea Rușilor lui Münnich, Grigore-Ghica-Vodă „conăcise la casa lui" *(ibid.)*. Pentru breasla calicilor din țară și p. 189 și urm. Terminul de „lazaret" la p. 191. „Dărăbanii agești" la 1800, pp. 192-3. Terminii italieni de la p. 195 trebuiau supuși unui cunoscător. Ienăcachi Rusul, „pomeșecul" din Orheiu trebuie să fie un înnaintaș al scriitorului (p. 198). Un atestat din 1818 al Seminariului din Socola, p. 199. O jalbă ieșeană din 1833 contra Evreilor chiriași cari, „în coastele bisăricii, au fieștecare cite 5 și 6 fete și femei desfrînate, creștine moldovence, care le țin pentru alișverișul lor", cu „mîncări și băuturi", „dănțuind" la serbătorile unora și altora (p. 201). Agia are ordin a le înlătura. Un act de la socrul tatălui lui Eminescu, Stolnicul Vasile Iurașcu, care cere să fie închis la sihăstria Secul fiul său Iorgu, care se ridicase „cu mîinile înarmate" asupra tatălui (p. 202): să nu vie de acolo boala mentală în familie? La 1840 cererea lui „Anastasachi Panu" de a fi numit în slujbă: e trimes la judecătoria din Fălciiu (p. 203). Fiu de negustor scăpătat (lipscan), el se plînge că n'a putut „culege din sînul străinătății ca și albina cea de miere lucrătoare învățătura cea mult prețioasă și de toți dorită", auzind și „tremurătoriul glas a cinci surori mai nenorocite încă decît mine". Se vede că, născut la 5 Iunie 1818, învățase „în deosebite pensioane" limbile greacă, francesă și germană și că era necăsătorit. Un act din 1855 arată că manuscrisul lui Șincai fusese copiat pentru tipar de Alexandru Fotescu, creat pentru aceasta Comis (p. 204). La 19 Mart 1855 Aga Alecu Cuza, președinte de judecătorie la Galați, e recomandat la înnaintare pentru „cunoștințele și facultățile sale intelectuale și morale", pentru „capacități, merite și onestitate" (pp. 204-5). Cine ar fi putut prevedea unde va ajunge în patru ani „acest ales funcsionariu"...

O întreagă serie de acte privește familia Costachi. Se reproduce diata lui Gavriliță Vornicul (pp. 217-9, care avuse „premeneale de femei mai mult decît alții", născînd „cuconi cu trei femei" (Elena, Vasile, Lupu, Solomon, Constantin, Tudosica, Toader, născut din Vasilca). Se pomenește și beizadea Alexandru Ruset, „ginerele lui Petriceico" (p. 219). Și diata mamei lui Manolachi Costachi Iepureanu, pp. 222-3.

www.dacoromanica.ro

Mai multe însemnări pe cărți. Unde e biserica făcută de Balașa, fiica lui Dumitrașco Racoviță și soția lui Ioan Bogdan, îngropată la Dancu, alături de socrul Lupu Bogdan și de soția acestuia, fiica lui Constantin-Vodă Cantemir? (p. 235). La p. 237 a se ceti Goilav, nu Goilaș. O danie a lui Șerban Cantacuzino la biserica din Lăngulești (Rîmnicul-Sărat) (p. 238). Acte ale bisericii catolice din Iași (danie de la Barnovschi, în legătură cu Mihai diacul devenit „hitlean", p. 239 și urm.) Un „condurar", p. 240. Anton Feierman spițerul, p. 240 și urm. Interesante și transcripțiile cu litere latine.

Judecata lui Bainschi cu un Evreu din Cuturi, Herșcu, la 1717 (dar de ce împărțirea cu liniuțe a textului?). Circulara lui Veniamin Costachi contra catehismului unit (1805), pp. 244-5.

De mare interes e povestirea, publicată de d. Karadja, a nunții Mariei lui Vasile Lupu cu cneazul Radziwill (după *Historia Moderna Europae* a lui Eberhard Happelius, Ulm 1692). Maria apare ca „o jupăniță de statură mijlocie, dar frumoasă, de înnalte și întinse legături și cu plăcute moravuri". Proiectul e aprobat de mama cneazului și de regele Poloniei. Îndeamnă și episcopul de Przemysl, Trzebinski, care fusese ajutat de Domn în robia la Poartă. Fiind nevoie de un mijlocitor princiar străin, se recurge la prințul ardelean, prieten al familiei Radziwill, la care se trimet un Sienicki și un Ottenhausen. Dar neînțelegerile dintre Moldova și Ardeal pun piedeci. Și, cînd se face propunerea direct din Polonia, se fac greutăți, răspîndindu-se zvonul că și Marele-Cneaz muscălesc ar fi cerut pe Maria. O solie compusă din Mirski și Mierzinski, un ofițer și un consilier, duc fetei, cu inelul de logodnă, casete de agată și opal, o oglindă, ca daruri, iar lui Vodă o sabie aurită, puști de lux, ceasornice. Ei aduc în schimb *portretul princesei*. Urmează solii moldoveni Catargiu Vistierul și Ianovici (nu Ivanovici), cunoscutul boier știutor de latinește. Radziwill pleacă, aducînd o suită de șaizeci de persoane cîte cu zece slugi, două sute de călărești, două sute de Cazaci și două sute de dragoni, plus muschetari. La 29 Ianuar 1645, el e în Moldova. La Hotin îl așteaptă Toma Cantacuzino și Iordachi Șătrarul cu „patru companii pedestre și șese călări". La o milă de Iași apare Domnul cu solii ardeleni și oastea de 12.000, „de deosebite nații". I se dă lui Radziwill „calul de ginere". În cale Turcii fac exerciții pe cai și joacă geridul; se

www.dacoromanica.ro

face şi „pehlivănia“ de a prinde săgeţi cu mîna, de a le culege de jos, de a sări pe cal în picioare. Se dau şi privelişti de luptă între Ieniceri şi străjerii lui Vodă. Şi comedia turcească se represintă cu musică. La întrarea în Curte se dă drumul tunurilor, un peic fiind ucis de o schijă. La 5 Februar nunta la biserică; „după obiceiu“ tatăl lipseşte. Petru Movilă slujeşte lîngă Mitropolit. Sînt de faţă soli poloni, brandenburgensi, curlandesi, ardeleni, munteni, delegatul Patriarhului din Constantinopol. În prima zi se oferă darurile regelui şi altor prinţi străini, ale delegaţilor Senatului polon, a doua zi ale Moldovenilor, a treia zi ale orăşenilor din Ardeal şi Moldova. Masa „e mai mult decît regală“: „nici cel mare monarh nu s'ar fi ruşinat a o da“. Se dă de mîncare şi în case private. O săptămînă se hrănesc slugile în bani. Serbarea urmează douăsprezece ziie, cu musica turcească, venită anume din Stambul, cu pehlivani, şi circasieni, cu danţ, şi de femei. Se ieau cetăţi meşteşugite. Se văd monştri şi animale curioase, în luptă cu uriaşii; se sfarmă pietre cu ciocanele pe trup de om, se atîrnă pietre de moară de părul tuns al actorilor, se joacă pe funie. Artiştii îngenunche înnaintea lui Vodă şi-i sărută poala; după care Vistierul îi plăteşte, împărţind şi caftane de călărie. Femeile stau la masă deosebit.

La 16 Februar noii căsătoriţi pleacă la Varşovia.

D. Karadja reiea şi călătoriile lui Mikes şi Ahmed Resmi-Efendi.

N. Iorga.

* * *

Anuarul Institutului de istorie naţională (din Cluj), pe **1924** (an. II), cuprinde, cu părţile publicate de d. Silviu Dragomir ale Cronicei lui Gheorghe Brancovici (e de crezut în adevăr—v. p. 8, nota 1— că trupul lui Mihai Viteazul a putut fi dus în Mitropolia din Belgrad. Numele de „Mihail Basarab“ dat acestui Domn arată că pe atunci se crease la Munteni teoria Basarabilor, utilă lui Constantin Brîncoveanu. Articolul despre revoluţia lui Horia a păr. Lupaş e în contrazicere cu vorbele aceluiaşi în Camera Deputaţilor: se recunoaşte, în adevăr, că în secolul al XVIII-lea „starea ţeranului din principatele romîne, înfăţişată atît de scriitorii secolului XVIII, cît şi de istoricii moderni în cele mai întunecate colori, în comparaţie cu a celor din Transilvania, trebuie să fi fost totuşi mai uşoară“ (p. 73). Curios acel Mihai Po-

www.dacoromanica.ro

pescu, din Principate, fost ofiţer austriac şi amestecat în revoltă (p. 78, nota 3). Multe puncte de amănunte sînt din nou cercetate şi stabilite. Ne-am ocupat în această revistă de articolul d-lui Capidan despre Romînii din Balcani şi despre al d-lui N. Bănescu despre Daniil Filipidi. Un exemplar din Ἱστορία τῆς Ῥουμουνίας, în stare de perfectă conservare, se află la foasta mănăstire Coşula. Traducerea parţială a d-lui Bănescu e foarte frumoasă şi permite celor mai mulţi pentru întăia oară utilisarea cărţii. (Se face morală boierilor munteni cari nu vor să-şi zică Romîni şi nu sînt vrednici a fi din viţa lui Traian; pp. 193-4. Să nu se uite că acest Grec e cel d'intăiu care a înfăţişat tot teritoriul românesc ca locuinţă a unei singure rase).—D. G. Bogdan-Duică dă note zilnice ale lui Bărnuţ şi Laurian. Ele încep cu 1849 şi sînt foarte scurte. Pentru precisarea cronologică a împrejurărilor folosul lor e foarte mare. Se vede continua bănuială a Vienei faţă de Romînii „pernicioşi". Bănuieli ale lui Bărnuţ faţă de Şaguna că acesta vrea „să vîndă dreptul Romînilor de a-şi alege episcopi" (p. 216; an. 1851). Laurian tratează pe Romînii liberi ca şi cum ei ar face parte din Austria şi dă învăţăminte armatei de ocupaţie (p. 218). Era vorba de a se trimite în Principate însuşi fratele ministrului Bach (ibid.). Pentru studiile lui Bărnuţ în Italia, p. 223. Observaţii asupra agriculturii şi pomiculturii italiene, p. 226. Discuţii cu învăţaţii italieni, asupra originii Romînilor, p. 227 (observaţia lui Bărnuţ asupra lui ă în dialecte italiene; p. 228). Manuscriptul românesc de la Oxford, scris pentru Alexandru-Vodă şi Doamna lui, e Evangheliariul slavo-grecesc, ale cărui podoabe au fost publicate, recent, de d. I. Bianu (v. p. 229). Asupra etimologiilor d-lui N. Drăgan (Ardeal—Erdö-elü, Năsăud, etc.) a mai fost vorba aici.

D. Virgil Şotropa dă tablouri statistice preoţeşti din Valea Someşului pe 1714 şi 1733. După un discurs al păr. Lupaş despre Şaguna, importantă cercetare a d-lui Lăpedatu despre originea tradiţiei privitoare la întemeiarea principatului muntean: şi ea a fost analisată în această revistă. D. Victor Motogna, fericit descoperitor, dă un act către pîrcălabul de Unguraş, Rohatu (1530). D. N. Bută caută a lămuri tinereţa lui Avram Iancu. D. Bogrea dă îndreptări la traducerea românească a lui Pavel de Alep. Feriia e pentru d-sa altceva decît feria—măsură, fiind plată în bani (dar poate fi un sens mai tîrziu şi derivat). Cu obişnuita uimitoare

www.dacoromanica.ro

bogăţie de termini de comparaţie d-sa explică şi alţi termini obscuri (Chalis Dobrogeanul să aibă a face cu un nume de popor?). Pasagiul ἐξ Οὐγκροβλάχων l-am citat în **Studii şi Doc.**, III. Moldovlahia este şi în titlul lui Alexandru-cel-Bun. „Vodacul" adaus la Mihai pare a fi o greşeală ori o construcţie populară greşită. „Naltespan" al poetului Herman von Sachsenheim pentru Vlad Ţepeş dă prilejul d-lui Bogrea să vorbească pe larg de porecla Drăculea a acelui Domn. De sigur Dracul e „dracu", δράκων, dragon. Cf. Bălaur, prinţ bulgăresc, şi porecla de **Zmai**, Zmeu, a lui Vuc Brancovici, despotul sîrbesc. Şi începătorul Suţeştilor era poreclit Drako, „drac". D. Bogrea aduce şi pe Şaitan (Satana) şi pe Urdingaş (de la ördös). Ştiri despre Romîni se scot de d. Lăpedatu din „Cronologia" lui Siglerus. Interesant amănuntul că Vişnievieţchi era damblagiu sau podagros, dus în căruţă. Despot e ucis de un Tatar, i se taie mînile şi picioarele, capul, jupuit, e trimes la Poartă (p. 371). Se dă, apoi, tratatul din 1606, încheiat de Logofătul Stoica şi Armaşul Nicola cu Ardelenii pentru hotare (pp. 372-3). Se analisează, de d. Bitay, opera latină a lui Martin Bolla în legătură cu Supplex Libellus (bună asămănarea cu **gueux** din Ţerile-de-jos). Bolla stăruie că Romînii sînt o parte a populaţiei ţerii şi ambiţia lor e îndreptăţită. Păr. Lupaş dă notele lui Gheorghe Lazăr şi Vasile Moga la şcoala ungurească din Cluj. D. Enea Hodoş vorbeşte de un incident sentimental al tinereţei lui Avram Iancu. Versurile, de caracter popular, par a prevesti pe Coşbuc. Ştiri despre Romînii din Timoc după un călător ungur dă d. Sever Bocu. A mai fost vorba aici de bibliografia istorică a d-lor Crăciun şi Lupu.

N. Iorga.

* * *

Nu se poate lăuda în de ajuns iniţiativa din care a pornit **Arhiva Someşană**, din care ni-a sosit întăiul nr.

D. Virgil Şotropa dă o privire generală asupra Ţinutului năsăudean. D. Iulian Marţian caută şi în legendele cele mai vechi ştiri despre regiune. Tot d. Şotropa şi păr. Ciplea publică registre din secolul al XVIII-lea despre părţile someşene (un sătean face şi după 1273 pe la Zagra un schitişor; legătură cu Biserica unită). D. V. Bichigianu notează ce scriu de Gérando, Char-

www.dacoromanica.ro

les Boner şi Rudolf Bergner despre aceleaşi părţi. Hotărnicia de către Maramureş la 1815 e dată de păr. Ciplea.

* * *

In revista **Tudor Pamfile**, păr. D. Furtună presintă încă o „Isopie", de pe la 1776. E tradusă de dascălul Ştefan, care avea şcoală „în raiă, în Cordun" pe la 1790, cu aproape 300 de „şcolari". Ar fi tălmăcit şi pe Homer (autorul are un ms. al Odiseii). Menţiune a unui trimes turcesc la Impăratul în 1797, trecînd prin Iaşi, Botoşani, Herţa, Cernăuţi şi Liov (p. 51).

D. I. D. Neagu continuă preţioasele note despre Vrancea.

* * *

Un întreg şi prea frumos număr, mult superior celui românesc — oamenii ştiind organisa incomparabil mai bine — e consacrat de revista **Europa Orientale** IV, VIII-XI) Ceho-Slovaciei. Interesant capitolul d-lui G. B. Novak despre raporturile Italiei cu Boemia (călătorie a lui Petrarca şi a lui Cola di Rienzo la Praga; petrecerea la Florenţa a regelui Carol; chemarea de el a călătorului Marignola, care face o compilaţie despre regat; Enea Silviu în capitala lui Podiebrad). Articolul d-lui Arturo Ciona dă o foarte bogată bibliografie a husitismului, mişcarea fiind tratată cam strîmt, în afară de relaţiile din afară (Hus opreşte pe ai săi de a vorbi alte limbi, p. 505; el fixează ortografia cehă încă de la 1411, creiază limba literară; leagă cîntecul popular de imnul sacru). De mare folos expunerea operei ştiinţifice a ultimelor decenii la Ceho-Slovaci (de ce lipseşte istoria, filologia, arheologia, cînd este geografia?).

* * *

In **Colonisarea Şvabilor în Banat** (1924), d. Traian Simu aduce ştiri din izvoare ungureşti grele de întrebuinţat. Vin şi elemente rele, care, plecînd, calomniază ţara. Se refusă a lucra la cîmp, de şi li se acordă toate favorurile de guvernator, Francesul conte de Mercy. Se înşiră fabricile (şi cu un călugăr din Mantova, pentru mătasă). Se presintă coloniile una după alta. Ar fi fost de dorit să se caute în Arhive raporturile cu indigenii.

* * *

www.dacoromanica.ro

In **Cîntece de stea culese din Oltenia** (Călăraşi 1924), d. Ioan Tilincă din Zeicoiu (Dolj) şi publicate de d. B. Botulescu sînt bucăţi bine cunoscute, dar şi curiosul „Constantin-Vodă Brîncoveanu", pe care-l reproducem aici:

Constantin Vod' au domnit
Anii douăzeci şi şase:
Bine se 'nrădăcinase.
El, de iute ce-a venit,
La scar' a descălecat,
Sus în Divan s'a urcat,
Firmanul 'n mân' a luat.
Cînd el firmanul cetia,
Lacrimile-l podidia,
Iar Doamna, cînd auzia,
In Spătărie intra,
Mînile pe cap punea
Şi, cît apuca, rupea.
—Şi-acum, vară-primăvară,
Mult fuseşi dulce şi-amară,
Căci ne-au scos Turcii din ţară,
Din ţară şi din Domnie
Şi ne duce 'n grea urgie.
Dumnezeu să ne păzească
De urgia 'mpărătească
Şi de robia turcească,
Iar de-acum pănă 'n vecie
Mila Domnului să fie!

* * *

Noua lucrare a d-lui Grigore Alexinsky, **Du Tsarisme au communisme, La révolution russe, ses causes, ses effets** (Paris, Colin), e o expunere luminoasă a causelor catastrofei sociale a Rusiei şi o mină de învăţăminte folositoare.

* * *

In **Junimea literară**, XIII, 9-10, cîteva poesii vechi despre Avram Iancu. Documente din secolul al XIX-lea ale familiei Tăutu. Un act de la Ioan Buhuş din 1667 (dar de Ţigancă). Carte

www.dacoromanica.ro

domnească din 1783 pentru organisarea mazililor şi ruptaşilor la dispoziţia Domniei. O ediţie cernăuţeană a lui „Arghir şi Ileana" (după ediţia din 1801 a doua, înnainte de cele din 1809 şi 1812).

* * *

In broşura **Basarabia, privire istorică** (Bucureşti 1924), d. G. Popa-Lisseanu adună şi cîteva documente moderne care s'ar găsi cu greu aiurea.

* * *

In **Luminătorul**, LVII, 32, d. Şt. Berechet dă o însemnare de ms. slavon despre „venirea păgînilor turci şi tatari, cari au omorît pe Ioan Voevod şi toată oastea lui şi au cucerit ţara Moldovei mai mult de jumătate".

* * *

D. Eugène Pittard tipăreşte în „Biblioteca de sintesă istorică" o întinsă lucrare de sintesă **Les races et l'histoire** (Paris, 1924)

„Sintesa" sa e plină de cugetare şi de originalitate şi, cu toate reservele ce face, şi de curaj. Incepe prin a arăta greutăţile, aproape de nebiruit. Admite, şi în ce ne priveşte, însemnătatea covîrşitoare a rasei de basă, în cuvinte aproape identice cu ale învăţatului italian căruia-i vorbia Bariţ (p. 13). Mă îndoiesc totuşi de afirmaţia că Grecii colonisaţi în Asia Mică şi Italia nu erau de rasă grecească (p. 13). In schimb e excelent ce se spune de rolul redus al năvălirilor, în mase mai mici de cum se crede, în bande care „se decimează" (p. 14). D. Pittard observă lipsa tipului gotic în Balcani, **dar chiar şi în Spania** (p. 15). D-sa nu crede prea mult nici în transformarea, **în plăsmuirea** prin mediu (p. 16 şi urm.). Se dă un atac teribil „războiului de rasă", p. 57 şi urm. Se încearcă o caracterisare a vechilor rase „geologice". Se acordă un mare rol rasei „negroide", zisă „Grimaldi", care şi-ar fi avut leagănul în regiunea marilor lacuri africane (picturile din peşterile hotentote ar fi preistorice; p. 84). Rasele se cercetează pe ţeri. Pretutindeni observaţii numeroase, o discuţie plină de interes, nesiguranţa, naturală, în conclusii. Cu dreptate se refusă recunoaşterea legăturii de sînge între Ruşi şi Slavii balcanici. Despre Romîni e vorba pe pp. 345-50: ni se cer

www.dacoromanica.ro

studii mai multe şi mai solide de antropologie. D. Pittard înlătură orice amestec germanic (p. 349). Nici tipul roman nu-l află (ibid.). Tot aşa nu există rasă evreiască (p. 430). D. Pittard se întreabă dacă Ginghiz-Han nu conducea un amestec (p. 475). Aş răspunde hotărît: da. Şi în curînd voiu aduce şi probe. Cu dreptate antropologul geneves admite întemeiarea din Etiopia a Egiptului primitiv (p. 511; cf. p. 522 şi urm.).

* * *

Din broşura de omagiu pentru marele poet armean Arşag Ciobanian aceste cîteva rînduri ale inovatorului belgian Verhaeren: „Cît de mult faci să se uite **ciselatorii şi filigranatorii de strofe plăcute şi tantalii perfecţiei ce nu se poate atinge** (inatteignable)! Cu cît e mai frumoasă de văzut furtuna inimii d-tale decît spectacolul interesant al unei lucrări drăguţe, elaborată cu degete experte şi savante! D-ta eşti de **rasă**, ei sînt de **educaţie**!"

Ce bună lecţie şi pentru „ciselatorii" şi „filigranatorii noştri", cari nu sînt măcar „de educaţie", ci de pur dresaj!

* * *

„Cartea Românească" dă, în a treia ediţie Operele lui Al. Odobescu, aşa cum le-au rînduit El. Carcalechi şi Il. Chendi.

Autorul, eleganţa personificată, ar fi privit cu groază acest tipar pe o astfel de hîrtie, mai ales în volumul al doilea. Nu s'ar putea oare să revenim la nobilele tradiţii ale tiparului de odinioară?

* * *

D. Leca Morariu scoate în broşură (Cernăuţi 1924) **Isopia braşoveană din 1784.** La urmă bibliografia „Isopiilor".

* * *

In broşura **Apostol Mărgărit** (Silistra 1924), d. M. Pinetta dă şi ştiri necunoscute despre creatorul chestiei româneşti în Balcani. Poate că nu toate anecdotele — ca aceia despre Al. Lahovari — sînt sigure.

* * *

D. Seton-Watson dă o cercetare întinsă despre Slovacia de azi (**The New Slovakia**, Praga, 1924). D-sa constată că „pro-

www.dacoromanica.ro

porţia de persoane educate şi calificate între Romînii din Ardeal era considerabil mai mică decît între Sloveni şi Croaţi, pe cînd, pe de altă parte, Romînii din Regat aveau o clasă cultivată întinsă (leisured) din care să poată lua, cum nu e în Serbia, dar acest din urmă avantagiu iarăşi era contra-balanţat prin aceia că trebuiau să se afle funcţionari nu numai pentru Ardeal şi Bucovina, dar şi pentru extraordinar de înapoiata provincie Basarabia, unde Ruşii întrecuseră pînă şi metodele maghiare de represiune naţională" (p. 7). Apoi: „Şi în Belgrad şi în Bucureşti vechile clice politice monopolisează încă puterea şi-şi apără cu îndărătnicie poziţia prin metode cum nu le-ar fi întrebuinţat nici înnainte de războiu" **(ibid.)**. De aceia d-sa preferă Slovacia. V. şi p. 79: „cea mai grosolană conrupţie a pătruns în România şi cu ea o întrerupere virtuală a transporturilor; o întoarcere la cel mai primitiv tip de mercantilism şi o neţinere în samă cinică a formelor şi garanţiilor constituţionale" (p. 79). „Centralismul cinic" e criticat la p. 117. I se pare că nici în Serbia nu e atîta conrupţie, p. 117.

* * *

„Istoria literaturii romîne" a d-lui Arpad Bitay (Cluj 1924) arată osteneală şi bunăvoinţă; greşelile sînt ale informatorilor (este un capitol despre d-na Lucreţia Petrescu, autoarea dramei „Păcat"). Ici şi colo e o trimetere la împrejurări şi tendinţi asămănătoare din literatura maghiară.

*

Articolul d-lui Al. Rosetti despre „Catehismul Marţian" (în **Graiu şi suflet**, I, 2) dă bibliografia întinderii luteranismului în Zips şi Ţinutul Bistriţei. D-sa arată că nu s'a putut întrebuinţa catehismul lui Heltai din 1550. Nici catehismul lui Luther n'ar corespunde cu totul cuprinsului formei româneşti. Studiul e urmat de ediţia catehismului aflător în colecţia d-lui Marţian (rotacisant).

* * *

In **Năzuinţa** un articol despre Cozia, de d. I. B. Georgescu, cu foarte frumoase fototipii. Se dau pentru întăia oară cadrele de la fereşti, întru toate asămănătoare cu ale mănăstirilor din Serbia care au servit drept model (vulturi, flori de crin, păuni bizantini).

* * *

www.dacoromanica.ro

O admirabilă ediţie din Salustiu o dă (cu o traducere de d. J. Roman) d-ra B. Ornstein (d-na Moscovici), o Romîncă, în colecţia „des Universités de France". Aparatul critic e foarte bogat.

* * *

„Muntenii scutaşi" dintr'un document de la 1414 sînt foarte interesaţi: se vede că locuitorilor scutiţi dintr'o slobozie li se dădea acest titlu. Tot aşa de interesant e şi faptul că aceşti „scutaşi" au cnezi pe Litul şi pe Şerban. Munteni, cari au condus deci noua aşezare. Litu e în legătură cu Litovoiu.

* * *

In **Arhivele Olteniei,** III, 16, inscripţia bisericii din Cărbuneşti (Gorj; 1831; reproducere a frumoasei zugrăveli de pictorii Matei şi Gheorghe), de d. Bărcăcilă. Ştiri despre viaţa populară a Caraşovenilor din Banat (**de loc** Şchei), de d. Traian Simu. Un document de la ispravnicii de Scaun munteni din Iulie 1676. Ca lexic, „peret", peri tineri, într'un act din 1817, p. 516. Vînzare de vin în secolul al XVIII-lea, pp. 516-7. Un Ignat negustorul mergînd, cam pe atunci, la „Aţig" (Haţeg) pentru cazane, pp. 518-20. Despre oastea olteană a Regulamentului Organic, pp. 526-7. Dinicu Golescu avuse „banda" sa (p. 517).

* * *

Profesorul Adolf Heltman, din Ardeal, tratează despre „Caragiale în cuprinsul curentului naturalist european" (**Ion Luca Caragiales Stellung innerhalb der europäischen naturalistischen Strömung,** Braşov). Caracterul scriitorului care urmăria, aristocratic, desăvîrşirea şi pentru orice mişcare în mers n'avea decît ironie, e bine prins. Se încearcă găsirea elementelor comune cu Voltaire.

* * *

In „Buletinul Societăţii de Geografie" d. C. I. Karadja dă note despre călătoria pe Marea Neagră în 1852 a lui Laurence Oliphant. Se prevede viitorul Galaţilor (fabrica de conserve a Englesului Goldner). Se descrie Ismailul. Englesul spune că „e interesant a observa starea actuală a Basarabiei ca să ni facem o ideie despre resultatul probabil al unei anexiuni eventuale a

www.dacoromanica.ro

Principatelor din partea Rusiei. O privire a situaţiei prospere în care se află Moldova şi Muntenia în comparaţie cu Basarabia e de-ajuns pentru a ni dovedi cît de desastroasă ar fi o asemenea alipire".

* * *

În *O Mănăstire dispărută* (din „Revista Societăţii istorice-arheologice", XV) Chişinău, 1924, d. Sever Zotta semnalează existenţa „Mănăstirii din sus de Tămaşi, unde au fost Marta călugăriţa, de cea parte de Săret", schitul Buhociu, care e *vîndut* încă supt Ştefan-cel-Mare de boierul din Tămaşi mănăstirii Bistriţa, cu şaizeci de ughi. «Balta Martina» (ceteşte „Martei") arată că avem a face cu locul de retragere al unei jupănese călugăriţe.

Un alt act, privitor la „mănăstirea împotriva Răduleştilor", dă prilej învăţatului genealogist să facă biografia lui Evloghie dascălul, a cărui rudă e literatul rus Bantîş-Camenschi. E vorba şi de intriga lui Petru-cel-Mare cu fata lui Dimitrie Cantemir, Maria. Se dovedeşte şi caracterul fals al documentului de la Vasile Lupu ce am publicat în *Studii şi documente*, XVI, p. 192. Avem şi biografia boierului Furtună (Fortuna), a lui Condrea Bucium.

N. I.

* * *

Bizara broşură a d-lui St. Nicolaescu, care nu e la începutul încercărilor sale de a transforma arbitrar istoria ţerii «De la întemeierea Ţerii-Româneşti, inscripţia de pe mormîntu lui „Laurencius de Longo Campo", etc. (mai sînt şapte rînduri de titlu), cuprinde o lectură a inscripţiei lui Laurenţiu, care i se pare a fi singura exactă, pe cînd facsimilele arată că lectura trebuie să înceapă de la cruce, apoi unele extrase utile din ineditele Arhivelor Statului, ca acelea din actul lui Matei Basarab relativ la Biserica Domnească din Cîmpulung (10 April 1647) şi din documentul lui Constantin Şerban care vorbeşte de mormîntul lui Nicolae Alexandru, apoi reproducerea inutilă a privilegiului din 20 Ianuar 1368 al lui Vladislav-Vodă, dese ori publicat critic, cîteva rectificări acre la legenda Sfintei Filofteia, polemică personală cu d. Drăghiceanu şi teorii atît de absurde încît un istoric serios nu le poate discuta. Stan e fiul surorii lui Mircea Ciobanul. Supt Fanarioţi şi Bănia poate fi titulară (p. 19).

N. I.

www.dacoromanica.ro

În *Rivista bancaria* (X, 10) d. I. Antohi înfăţişează „situaţia economică-financiară a României".

*

O conferinţă despre I. G. Bibicescu, cu note asupra desvoltării teoriilor economice la noi în ultimile decenii, o dă d. C. I. Băicoianu (Bucureşti 1924).

*

În „Biblioteca economică", d. Nicolae I. Petculescu dă, supt titlul *Problema C. F. R.*, şi un istoric al căilor ferate în România.

*

D. Sabin Opreanu publică în *Societatea de mîine* (I, 36-7) ştiri din izvoare cunoscute despre Romîni între Secuii Odorheiului.

*

Anuarul liceului „Mihai Viteazul" din Alba-Iulia e una din cele mai frumoase lucrări de istorie în formă literară pe care le-a dat anul trecut.

Cuvîntarea d-lui Ioan Sandu arată aceleaşi superioare însuşiri de stil pe care i le-am recunoscut aiurea (studiul despre răpirea Basarabiei e făcut îngrijit după izvoare). Vorbind de Dimitrie Cantemir, după atîţia alţii (d. Ilie Minea a dat într'o revistă din Iaşi un studiu mergînd pănă la ultimele amănunte), acelaşi descopere puncte de vedere nouă. Frumoasă caracterisarea că el „a creat cadrele istoriei Romînilor" (p. 41). Excelent şi studiul d-lui Horia Teculescu despre „scriitori ca luptători pentru unirea neamului". Se semnalează cîntecul din colecţia Teodorescu în care e vorba de trecerea lui Radu-Vodă Şerban peste munţi:

Hai Doamne, Măria Ta,
Ştiu ascunsă cărareà
Printre stînci, strîmtă vălcea,
Să nu simtă pasăreà!
Te tulesc în ţara mea.

D. Enea Zeflean presintă două inscripţii inedite de la Apulum (una cu un Silvan în costum dacic) „Lecţiile" despre „introducerea creştinismului la Romîni" şi despre cronica lui Miron Costin sînt adevărate cercetări ştiinţifice.

*

www.dacoromanica.ro

Lîngă Mezdra şi Vraţa până azi un sat poartă numele de Vlaşco Selo, „sat românesc“ (v. *Izvestia* Institutului arheologic din Sofia, II, p. 135).

*

D. J. Carcopino, profesor la Sorbona, ale cărui lecţii au avut atîta succes la noi, a tipărit un studiu de o uimitoare erudiţie asupra «Lupoaicei» romane *(La Louve du Capitole)*, Paris 1925. D-sa răspinge cu dreptate părerea că ar fi vorba de o operă medievală, într'o vreme cînd sculptura era într'o stare de adîncă decadenţă. Venind la legenda lui Romul şi Rem, şi d-sa recunoaşte că ea nu e pomenită înnaintea anului 296 a. Chr. Întăile explicaţii ale originilor cetăţii vorbesc de Romos, descendentul lui Enea, sau de Roma Troiana, ele însele fiind abia de pe la 400. Dar şi Greci puţin ulteriori, între cari Aristotele, le împrumută. Tot Greci ar fi creat povestea Gemenilor, după o părere pe care d. Carcopino o răspinge. Romulus ar fi un diminutio din Romus, care, diformat, dă: Remus (de ce nu explicaţia mai veche: Romulus-Romanus, ca Siculus-Sicanus?). Mai tărziu numai, contingenţe politice ar fi făcut din Romul duşmanul lui Rem. I.

* * *

În «Adevărul literar şi artistic» din 5 April, d. C. Radu mai citează una din cărţile lui Constantin Cantacuzino Stolnicul, astăzi la Academia Romînă: «Veridica raccolta dei giornali di Buda sino alla presa d'essa, parte prima, dedicata al molt' illustre signor Gio: Battista Foresti», Veneţia 1668, cu o însemnare de mîna învăţatului boier. I.

* * *

Într'o nouă ediţie a „Ţiganiadei“ lui Budai-Deleanul, publicată de d. Cardaş în editura Casei Şcoalelor, se dovedeşte că manuscrisul *B* este superior manuscrisului *A*, după care s'au făcut ediţiile: Codrescu, Oniţ şi Adamescu, şi voiu căuta să evidenţiez doar cîteva din greşelile strecurate în noua ediţie, greşeli din pricina cărora ediţia Cardaş va trebui revăzută şi îndreptată, pentru ca abia atunci să poată fi socotită drept o transcriere exactă şi ca o ediţie literară, care să îngăduie acestei opere de valoare a fi la îndemîna oricui.

Aşa cum se presintă, ediţia Cardaş e puţin cam greoaie din

www.dacoromanica.ro

pricină că a păstrat cu fidelitate punctuaţia manuscrisului, cu punctul şi virgula la fiecare pas şi parantesele cu puncte între ele. Pe lîngă aceasta a păstrat une ori şi forme vechi gramaticale, azi, cînd nici transcrierile de texte cu impotanţă filologică nu mai păstrează toate formele vechi.

În afară de aceste observaţii generale, pornind de la cele formulate de editor în „Introducere", voiu încerca să arăt, pe basa exemplelor luate numai din Cîntul I-iu, confruntat de mine cu manuscrisul, unele inconsecvenţe în felul cum s'a făcut transcrierea lui *e* accentuat, înlăturarea lui *u* final, cîteva alte inconsecvenţe, fonetice, şi, la urmă, transcrieri greşite, din causa cărora s'a schimbat înţelesul versurilor, s'a modificat ritmul sau rima.

Se afirmă în «Introducere» : «*e* accentuat l-am reprodus întotdeauna prin diftongul **ea**». Şi totuşi s'a transcris :

stăpîneşte în loc de stăpîn*ea*şte (I, 9, 1)
ac*e*ste în loc de ac*ea*ste (I, 6, 5)
ved*e*-vei în loc de ved*ea*-vei (I, 16, 6)
m*e*se în loc de m*ea*se (I, 41, 2)
jupîn*e*se în loc de jupîn*ea*se (I, 41, 4)
păr*e*re în loc de păr*ea*re (I, 45, 3)
vîlc*e*le în loc de vîlc*ea*le (I, 92, 6)
put*e*re în loc de put*ea*re (I, 85, 6)

Despre *u* final se spune că a fost lăsat totdeauna la o parte. Şi totuşi, ca să dau doar două exemple, la p. 12 găsim : «În Egiptŭ» cu u final, iar în nota de la p. 14 Zeus e transcris «Zeusŭ» cu **u** final.

Acum cîteva cuvinte privitoare la transcrierea lui *ă* şi *î* din alfabetul cirilic.

În Introducere e scris : „Valoarea fonetică din alfabetul cirilic a fost transpusă totdeauna consecvent" şi totuşi *ă* se transcrie cînd prin *e* :

Ex. : către, în loc de cătră (I, argument, 6)
aşezare, în loc de aşezară (I, 42, 4)

cînd prin *a* ;

ex. : nimica, în loc de nimică (I, 34, 3)
macar, în loc de măcar (I, 50, 6)
va da în loc de vă dă (I, 57, 6)

www.dacoromanica.ro

cînd prin *l*;

ex.: cu mîhnire. în loc de măhnire (I, 48, 2)
siliți, în loc de săliți (I, 49, 5)

I cirilic s'a transcris:

cînd prin *î*; ex.: părăsîndu-și (I, 17, 4) și
aşezămînte (I, 36, 3),
cînd prin **i**; ex.: tătarime (I, 26, 4), în loc de tătarîme,
cînd prin **u**; ex.: prăumblare (I, 63, 3), în loc de preîmblare.

Voiu trece acum la exemplele de transcrieri greşite, care presintă o importanță cu mult mai mare.

Exemplul de la versul 6, strofa 57: va da, nu este numai o consecvență fonetică, ci un exemplu de modificare de sens al cuvîntului, şi iată de ce:

S'a transcris: „Şi prin hastă arătare cerească"
Va da primejdia să vă ferească.
Va da, n'are nicio noimă. În manuscris găsim:
» — — — —
„*Và dă* primejdia să vă ferească".

Alte exemple de transcrieri greşite:

(I, Argument, 3) «Pe sătana ceriu i se urează», în loc de
«Pe sătana ce rău i se urează;

(I, 2, 6) „Cu murgeştile păgâne gloate", în loc de
„Cu turceştile păgâne gloate"

În nota de la p. 13 s'a transcris: „autorlu *în astă* istorie a Țiganilor numeşte Țiganiada", în loc de: «autoriu, *ceastă* istorie a Țiganilor numeşte Țiganiada».

În nota de la p. 17 b) s'a transcris:
„Dar sfătuindu-se între sine" pentru:
„Dar sfădindu-se între sine.

(I, 29, 2) „strînşi țiganii cu mic cu mare, în loc de:
„strînşi țiganii cu mic şi cu mare".

(I, 30, 6) s'a transcris:
„Cum s'ar tocmi trebile, în loc de
„Cum şi-ar tocmi trebile.

(I, 31, 1) s'a transcris:
„O zi de sfat era şi de *astă dată*", în loc de
„O zi de sfat era şi de *ast' dată*.

www.dacoromanica.ro

(I, 51, 2) s'a transcris :
„O grăire şi de-abia *cînd* zisă, în loc de
„O grăire şi de-abia cît zisă".

(I, 62, 1) s'a transcris :
„Dar întraciea poruncă le vine", în loc de
„Dar într'aceà poruncă le vine".

Nota de la p. 17 „să obăbeaşte poeticul" în loc de : «să osăbeaşte poeticul».

În afară de aceste exemple mai sînt mici greşeli, pe care le pun în sama tiparului.

Şi, acum, înainte de-a încheia, voiu mai spune cîteva cuvinte cu privire la indicele lexical, care însoţeşte ediţia. Acesta mi se pare incomplet, şi, într'o nouă ediţie revăzută, pe care ar putea s'o dea d. Cardaş, cred c'ar fi bine să nu lase la o parte cuvinte care, dacă azi se întrebuinţează în dialect, nu fac parte din limba literară propriu-zisă, de exemplu : *a deşmînta, a desgina, a trăpăda, sfîntariu, metahirisi, pofală, sperlit.*

Eugenia Sachelarie.

* * *

„Arhivele Olteniei" publică deosebit „Banii şi Caimacamii Craiovei" de d. I. C. Filitti (Craiova 1924). Autorul începe încă de înaintea alcătuirilor româneşti (ducele „Ramunc" al Vlahilor pare a fi numai Roman Galiţianul). Discuţiile asupra sensului lui „Negru-Vodă" lasă la o parte explicaţia „Negul", Neagul, Neagoe, privit ca fundatorul cel mai vechiu de monumente. Ingenioasă e explicarea confusiei Banoveţi (Craioveşti)-Basarabi prin interesele „băsărăbeşti" ale cronicarului cantacuzinesc (p. 9). Basarab nu e un nume balcanic; îl aflăm des pe malul stîng al Dunării şi el face parte din familia numelor în — **abă.**

Lista Banilor e bogată şi în genere sigură. Craiova e aleasă ca reşedinţă după pierderea Severinului şi a tot malului dunărean (cf. Roşii-de-Vede faţă de Turnu). D. Filitti observă că la 1531-3 Hamza din Obeslav îşi zice însă Ban al Jiiului (p. 12). Tot aşa Banul Şerban Craiovescul (1535-8), p. 13.

N. I.

www.dacoromanica.ro

ABONAMENTUL: 60 de lei pe an.

Manuscriptele se trimet d-lui N. Iorga
Bucureşti, Şoseaua Bonaparte, 8.

Pentru cărţile despre care se fac recensii care le recomandă, se poate reţinea, după dorinţă, anunciul de pe copertă.

www.dacoromanica.ro